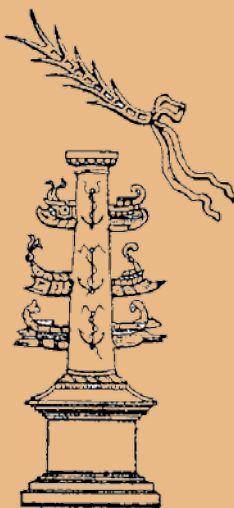

TIDSKRIFT
I
SJÖVÄSENDET

UTGIVEN AV
KUNGL. ÖRLOGSMANNASÄLLSKAPET

I
KARLSKRONA.

1937.

100:e årgången.

Häfte N:r 4

Årsberättelse i flygväsende.

Avgiven av ledamoten *Hammargren* och uppläst vid Örlogsmannasällskapets sammanträde den 3 februari 1937.

(Forts. från häft. 3, sid. 149.)

Det svenska flygvapnets utbyggnad — en redogörelse och en granskning.

Innebörden av 1936 års försvarsbeslut är för flygvapnets del närmast ett fullföljande av 1925 års försvarsanordning, men samtidigt en genomgripande omgestaltning av det nu bestående. Det förestående effektiviseringsarbetet faller i stort sett inom organisatoriska och tekniska områden. Samtidigt påkalla personal- och utbildningsfrågor ökad uppmärksamhet. Konturerna av detta nydaningsarbete skola här i korhet antydas med ledning av omstående principalschema över den fullt utbyggda organisationen och av några planer över personalens successiva utökning och fördelning å förbanden.

Flygledningen har rationaliserats. Chefen för flygvapnet har fått ett utformat stabsorgan omfattande en organisations- och utbildningsavdelning jämte expedition. I praktiken har ju *Stabschefen* sedan flera år varit en realitet, som emellertid först nu blivit stadfäst. 6. övergångsåret tillsattes en *eskaderchef*, överste i lönegrad 0.7, med stab för att planlägga flygförbandens övningar och operationer, m. a. o. förbereda deras användning i krig. Under de första 6 åren skötes denna plan-

läggning av en i flygstaben ingående operationsavdelning. Efter denna tid blir flygstabens uppgift huvudsakligen organisation och utbildning. Övriga stabsärenden avses handläggas i *försvarsstaben*, som riktas med 1 regementsofficer och 10 kompaniofficerare från flygvapnet. En egen *kommandoexpedition* fungerar redan.

Flygstyrelsen — en benämning som nu försvinner — har som bekant länge ansetts vara i behov av omorganisation, och många olika förslag härtill hava varit uppe.

Vid utformandet av den nu beslutade *flygförvaltningen* har man framförallt tagit sikte på att denna snabbt och effektivt skulle kunna genomföra den betydande flygplansanskaffningen. Till chefens för flygvapnet förfogande ställes en souschef vid flygförvaltningen, som äger beslutanderätt i ärenden av löpande natur. Då flygchefens arbetsbörda förutsattes successivt ökad, överväges redan nu att så småningom göra souschefen till chef för flygförvaltningen.

Den nyskapade *materielavdelningen*, som innebär en sammanslagning av de nuvarande militär- och tekniska byråerna, har uppdelats på en militärteknisk byrå med försökscentral, en industribyrå och en kontrollbyrå, med flygmaterielens anskaffning och utrustning till uppgift.

De båda centrala flygverkstäderna hava bibehållits. Försökscentralen är f. n. knuten till flygverkstaden å Malmen. En naturlig åtgärd har varit att tillföra flygvapnet ett stort antal civilmilitära flygingenjörer för att tillvarataga de tekniska utvecklingsmöjligheterna och söka inrikta och specialisera den svenska industrien på flygmaterielleveranser såväl i fred som vid krigstillfälle — då främst i form av s. k. deltillverkning.

Intendenturavdelningen handhar som hittills upphandlingar och kassaärenden. I *byggnadsavdelningen* tjänstgöra från fortifikationen kommanderade officerare som byggnadstekniska experter. Juridiska frågor och revisioner gå på *civilbyrå*.

Organisationen förutsätter väsentligt utökade kadrer (jfr bifogad plan) och egen officersrekrytering. Under de första åren avses officersbehovet fyllas genom överföring av flyg-

bildade armé- och marinofficerare och egna reservofficerares intagande på stat efter kompletterande utbildning. Ifrågasättande övertransporter ha redan börjat, för flottans del uppgående till 13 officerare under år 1936. Den egna officersutbildningen har startat å Ljungbyhed hösten 1936, vadan de första flygfänrikarna kunna emotses 1938—1939. I första årets kurs räknar man 60 elever, och för de följande 74. Två kurser — en yngre och en äldre — beräknas vara igång varje år 1 nov. till 15 april.

Av 1925 års mycket försummade flygvapen framstår den på Görlanda väl tillgodosedda flygskolan i Ljungbyhed som en ljusglimt, sannolikt en av de bästa flygskolor i världen. Det är därför naturligt att denna utbygges till *utbildningscentral* av stora mått, omfattande icke blott som hittills den grundläggande flygutbildningen (*flygskolan*) och manskapsutbildning (*gruppavdelningen*) utan även *förberedande kadettskola* för underbefäl, som uttagits till officersutbildning vid den ovan nämnda *kadettskolan*.

Flygvapnet har hittills saknat en egen *krigshögskola*, en brist som nu avhjälpes, såvitt bekant dock först under 6. övergångsåret. Det ökade behovet av kvalificerad personal för vapnets uppsättning synes dessförinnan framtvinga flera kommanderingar av flygofficerare till krigs- och sjökrigshögskolorna än tidigare varit vanligt.

Underofficersutbildningen, som hittills skett vid 1. flygkåren i Västerås, förlägges nu till 1. lätta bombflottiljen i Karlstad. *Bomb- och skjututbildningen*, som tidigare endast kunnat anordnas sporadiskt i Rinkaby och Fårösund, kommer nu att givas fastare former och bedrivs vid en särskild skola i Karlsborg, ingående i därstädes förlagd flygflottilj; en stor fördel är härvidlag, att artilleriets skjutfält kan utnyttjas och samarbete etableras med luftvärnsregementet på platsen. Förutom här nämnd specialutbildning avses ständigt pågående tillämpad utbildning äga rum vid förbanden.

De förutvarande flygkåren, som i regel endast omfattat en flygdivision, ombildas nu till *flottiljer*, vardera om tre flyg-

divisioner. Antalet flottiljer ökas från fyra till sju och antalet divisioner från sju till tjugoen, d. v. s. en tredubbling. I och med att förläggningen sker flottiljvis, upphör kärbegreppet.

En strävan har varit att få största möjliga överensstämmelse mellan freds- och krigsorganisationen. Med hänsyn till fredsutbildningen är det emellertid ogörligt att hålla hela flottiljerna rustade året runt. På motsvarande sätt som vid flottan avses under vinterhalvåret endast en mindre del — en division — av varje flottilj vara rustad, medan övningarna under större delen av sommarhalvåret skola bedrivas med två divisioner per flottilj samt slutligen under en månad per år med hela flottiljerna. Ur allmän krigsberedskapssynpunkt kan det vara av intresse diskutera den lämpligaste tidsförskjutningen över årets månader mellan flottans och flygvapnets maxima och minima i stridsvärde (rustningsgrad).

Systemet för flygförbandens successiva uppsättning framgår av principschemat. I jämn takt härmed följer flygmaterielanskaffningen genom årlig anslagsfördelning enligt en av K. M:t på förslag av chefen för flygvapnet fastställd plan. Det har uttryckligen ifrånsagts att inhemsk anskaffning, sedan betryggande erfarenheter rörande flygplansbyggnad vunnits inom landet, skall premieras. Vid fullt uppsatt flygvapen räknas med ett årligt ersättningsbyggnadsanslag av 13,6 milj. kr., d. v. s. inemot 50 % av totala årsanslaget (jfr. motsvarande proportion inom flottan!) Under de sex första övergångsåren utgår vid sidan av ovanstående ett engångsanslag till materielanskaffning på i *runt tal 15 miljoner kr.* per år.

I 1925 års flygvapen tillmättes samverkan med armé och marin relativt stor betydelse; 1936 års flygvapen har dimensionerats huvudsakligen med tanke på de s. k. självständiga uppgifterna, varigenom kraven på flygstridskrafter för samverkan eftersatts. Man kan fråga sig om denna åsiktspendling mellan två ytterlägen är berättigad, eller om flygvapnet inpassats på fel sätt i riksförsvaret. För att förstå de delvis olika utgångspunkter, som härvidlag måste hava förelegat, är det nödvändigt att något litet känna till vad *försvarskommissionen*

nen, som ägnat flygstridskrafterna och deras verkningsmöjligheter särskild uppmärksamhet och vars huvudförslag angående flygvapnet ju praktiskt taget blev riksdagens beslut, haft för inställning. Känt är hurusom kommissionen icke varit obenägen att i flygvapnet finna en ersättare för flottan, samtidigt som den understrukt det inbördes beroendet av lant- och flygstridskrafter liksom de förras immunitet mot luftfaran. Det vill synas som om kommissionen påverkats av ingalunda bestyrkta katastrofteorier om krigsfartygs hjälplöshet vid luftanfall, och detta trots att takten i krigsfartygsbygget världen över var under oerhörd stegring just vid den tid då kommissionen gick att fatta sina principavgöranden. Det hjälpte härvid föga att den närmast berörda sjöstrategiska och marintekniska sakkunskapen presterade den mest utförliga motbevisning, som senare ytterligare bestyrkts av utländska försök (nu senast i Danmark mot pansarskeppet »Olfert Fischer») och utredningar, varibland må nämnas en i början av november 1936 offentliggjord rapport från The Imperial Defence Committée rörande slagskepps sårbarhet för luftanfall. Denna utredning har verkställt av en inom den imperiella försvarskommissionen för ändamålet tillsatt underkommitté, bestående av fyra civila, opartiska ministrar med sakkunniga biträden från flottan och flygvapnet och under ledning av den brittiske försvarskoordinatoren Sir Thomas Inskip. Arbetsresultatet överensstämmer på ett slående sätt med vad den sjö- militära expertisen i vår egen försvarskommission efter års- långa utredningar kommit fram till och hävdad beträffande pansarskeppen.

Den *sjö- militära reservanten* i försvarskommissionen framhåller i sin reservation att de svenska flygstridskrafterna i krig huvudsakligen komma att uppträda över havet och därvid skola kunna samverka med marinen och därför i fred böra övas och utrustas med tanke härpå. För den *direkta* samverkan föreligger ett minimibehov av 2 marinflygflottiljer, den ena avsedd för samverkan med kustflottan och bestående av en fartygsbaserad spaningsdivision (12 flygplan) och två kustbase-

rade torped- och fjärrspaningsdivisioner om vardera 12 flygplan, den andra avsedd för samverkan med marindistriktern och bestående av tre divisioner om vardera 12 sjöspaningsflygplan. För att icke alltför mycket avvika från huvudförslaget kostnadsram föranledde den ofrånkomliga utökningen av marinflygstridskrafterna med 40 flygplan reservanten att i organisationen inpassa arméflygflottiljen jämväl i dess egen- skap av lätt bombflottilj — båda slagen av flottiljer hade nämligen enligt huvudförslaget samma utrustning — varigenom antalet lätta bombflottiljer icke behövde rubbas. Sistnämnda förfarande ansågs motiverat av att några egentliga flyguppgifter i samverkan med armén kunde ifrågakomma först i ett senare krigsskede.

Frågan gäller emellertid icke bara flygplan för sjöstridskrafternas direkta behov utan lika mycket samverkan i vidare strategisk mening mellan sjö- och flygstridskrafter.

De medeltunga bombflottiljerna borde därför — enligt den sjömilitära reservanten — utrustas och utbildas så att de bleve fullt användbara för operationer till sjöss.

Försvarskommissionens antagande att direkt samverkande eller för samoperationer avsedda flygstridskrafter under vissa tidsperioder icke erfordras kan vara riktigt beträffande armén, åtminstone intill dess kriget förts in på svenskt område, men då det gäller marinen är icke blott direkt samverkan utan även kombinerade operationer ofrånkomliga alltifrån krigets första dag, främst just för att hindra att svenskt land blir krigsskådeplats.

Vårt militärgeografiska läge är nu en gång sådant, att det i första hand blir mellan flottan, de marina flygstridskrafterna och bombförbanden som en direkt och indirekt operativ samverkan måste kunna etableras. Dessa stridskrafterns operationer områden sammanfalla nämligen i stor utsträckning och de operera därför ofta mot samma mål, sida vid sida. För de operativa flygstridskrafternas del fordras härvidlag såväl spanings- som angreppsförmåga, men både spaning och anfall ske huvudsakligen över hav. Ett riksförsvarsintresse av första ord-

ningen blir då att kombinera sjö- och luftkrigföringen, ett förhållande som med naturnödvändighet måste sätta sin prägel på de operativa flygstridskrafterna. Det är icke tvivel underkastat, att flygvapnet skänkt flottan en hittills ouppnåelig effekt; vinsterna av teknikens utveckling böra skördas där utvecklingen i flygvapnets slagkraft och räckvidd skarpast framträder, nämligen i dess förmåga att medverka i försvaret utanför rikets kuster.

Den nära samhörigheten i flera väsentliga avseenden mellan de operativa och marinsamverkande flygstridskrafterna har icke fått sin organisatoriska motsvarighet.

Ur synpunkten av effektiv samverkan i krig — och övning och utbildning härför i fred — mellan sjö-, marinflyg- och operativa flygstridskrafter är det uppenbarligen fördelaktigt att kustflottans flygplan, som ju icke blott skola kunna fälla torpeder utan även fälla bomber och fjärrspana, äro av samma typ som de medeltunga bombflottiljernas. Torped- och bombförbanden kunna härigenom i mån av behov repliera på varandra, vilket måste betraktas som en stor fördel ur kraftekonomisk synpunkt. I det marina accepterandet av den starka begränsningen av antalet torpedplan ligger även — att döma av det enhälliga stöd de marina myndigheterna givit den sjömilitära reservanten i försvarskommissionen — ett tyst förbehåll, att de medeltunga bombflottiljerna så utrustas och utbildas, att de jämväl bliva användbara i krigföringen icke blott på andra sidan av utan även över havet i mer eller mindre intim samverkan med sjöstridskrafterna mot fientliga stridskrafter för att hindra dessa att dominera oss omgivande vatten.

Chefen för Marinstaben har i sitt remissyttrande över försvarskommissionens betänkande gjort en skarp vidräkning med dess strategiska uppläggning och klart påvisat riskerna av att icke göra riksförsvaret dugligt till alla dess delar, enär det är på sam- och växelverkan mellan dessa som den operativa tanken i modern krigföring bygger.

Utän att förringa betydelsen av flygvapnets uppgifter i luftförsvaret få dessa uppgifter icke renodlas därhän att de

operativa flygstridskrafterna icke kunna frigöras för att biträda vid avvissandet av andra, måhända lika farliga anfallsföretag mot vårt land. Alltför stora förhoppningar synas hava fästs vid den strategiskt offensivbetonade verksamhet som plägar benämnas flygbasbekämpning, vilken mer än som skett till sin verkan bör bedömas efter basernas sårbarhet och luftvärnsstyrka och efter det relativa styrkeförhållandet i luften.

Ett av de många spörsmål försvarskommissionen lämnat öppna är frågan om flygstridskrafternas lämpligaste basering med hänsyn till bibehållen operationsfrihet och operativ följsamhet i utnyttjandet. Evad det gäller att alltefter stridsläget växlingar snabbt kunna följa fiendens eller egna stridskrafterns rörelser, är det tydligt att ju närmare händelsernas centrum flygplanen kunna baseras, desto större blir tidsvinsten vid deras insättande och säkerheten vid deras utnyttjande. Jämväl ur synpunkten att nå en mot fientliga flyganfall så vitt möjligt okänslig basering falla våra vidsträckta skärgårdsområden och talrika sjöar närmast i åtanke, så mycket hellre som våra topografiska förhållanden icke äro gynnsamma för landbaserings i stor skala. Förefintligheten av vissa fördelar med landbaserings ur teknisk, organisatorisk och ekonomisk synpunkt, speciellt i fred, synes väga lätt mot de krigsmässiga fordringarna på våra flygstridskrafterns basering.

Det är främst flygvapnet som satt sin prägel på 1936 års försvarsordning. Mycket har blivit gjort för att höja flygvapnet ur dess tidigare försumpning, men det är också en del som icke blivit gjort, men som borde hava gjorts.

Full enighet torde överallt råda om att operationsdugliga flygstridskrafter utgöra en betydelsefull och nödvändig del av vårt försvarssystem.

Från marint håll hälsas tillblivelsen av ett starkt svenskt flygvapen med stor tillfredsställelse.

Inom marinen är det — av intresse för riksförsvaret — en förhoppning, att det nya flygvapnet måtte utvecklas till allt

större användbarhet vid operationer över hav, sida vid sida med sjöstridskrafterna, i intim kontakt och gemensam anda, till ömsesidigt gagn och hän mot vidgade uppgifter.

Som ett led i denna strävan framstår önskemålet om en snabbare uppsättning av marinflygstridskrafterna än som nu avses och ett utbyggande av dessa till erforderlig styrka.

Civilflygningens utveckling i Sverige.

År 1935 karakteriseras av ett kraftigt stegrad flygintresse över allt i landet.

Efter hand hava allt flera *flygklubbar* bildats med huvudsaklig uppgift att anordna flygutbildning. I vissa fall, t. ex. i Norrköping, har skolflygplan anskaffats på privat väg och utbildningen lagts på mer affärsmässig grund, medan andra klubbar, t. ex. i Stockholm, Orsa och Leksand, träffat överenskommelse med privatflygare om disponerandet av flygplan. En tydlig tendens att utnyttja mindre och billigare maskintyper kan förmärkas. F. n. disponera ett 10-tal klubbar maskiner för utbildning, medan ungefär lika många stå i begrepp att anordna dylik. Under vintern 1935—36 har en speciell över hela Sverige ambulerande flygskola varit i verksamhet under ledning av kapten Ahrenberg och med stöd av Allers Familje-Journal. Utbildningen har skett efter mönster av flygvapnets och med instruktörer, som där utbildats.

Flygintresset bland ungdomen koncentreras i första hand på modellflygning och segelflygning, för vilka ändamål talrika klubbar sett dagen. Undan för undan bildas sammanlutningar för anordnandet av tävlingar, utbyte av råd och erfarenheter m. m. Vederbörande organisationer hava anordnat en del utställningar. Även i skolorna, speciellt i folkskolornas slöjdundervisning börjar modellflygbygge upptagas. Att döma av under senaste tiden försålda modellflygplan — ett par tiotusental — är dock större delen av modellflygarna ännu ej i kontakt med klubbarna.

Vid slutet av år 1936 finnas ungefär 30 privata flygplan i landet. Cirka 80 privatförarecertifikat hava erövrats, vartill kommer ett antal trafikförarecertifikat.

Som led i flygpropagandan har ingått en serie *uppvisningar* och *tävlingar*, ofta i form av s. k. flygdagar i samband med invigning av de efter hand färdigställda flygfälten landet runt, eller vid flygflottiljernas förläggningsorter. De största flyguppvisningar som någonsin förekommit i de nordiska länderna ägde rum å Stockholms nya flygfält vid Bromma den 23—25 maj 1936, varvid H. M. Konungen högtidligen invigde den genom flygfältets öppnande till huvudstaden utsträckta flygtrafikleden. Hit var även slutmålet förlagt för den tredje Nordiska flygtävlingen, som denna gång gick enbart inom Sverige och i vilken danska, norska och svenska, men tyvärr ej finska flygare deltog. Tävlingen vanns av en svensk militär med ett militärflygplan. Svenska flygare hava även deltagit i utländska uppvisningar och tävlingar, bl. a. i den internationella stjärnflygningen till Olympiska Spelens öppnande i Berlin 1936. Av mera bemärkta svenska flygningar i övrigt kunna nämnas greve C. G. von Rosens flygningar i Abessinien för Röda Korsets räkning, samt K. Björkvalls försök att flyga från New-York till Stockholm, vilket dock måste uppgivas utanför Irland.

Den internationella luftfartsutställningen (ILIS) i Stockholm, som pågick samtidigt med Brommafältets invigning och därmed förknippade övriga evenemang, gav den flygintresserade svenska allmänheten ett utomordentlig tillfälle att sätta sig in i flygteknikens senaste landvinningar. Den tyska representationen var särskilt imponerande och gav ett tydligt bevis på det tyska flygväsendets oerhörda utveckling under de allra senaste åren.

Flygtrafiken.

I och med öppnandet av Stockholms stads första landflygplats har huvudstaden knutits till världsflygnätet och Sverige i trafiktekniskt avseende förts närmare kontinenten. Fr.

o. m. 1 juli utföras 6 turer dagligen i vardera riktningen samt dessutom nattpostbefordran. I denna trafik äro sammanlagt nio flygbolag engagerade. Under höstmånaderna har kontinentaltrafiken inskränkts till routernas från Malmö, men förbindelsen till Stockholm upptages på nytt sedan A. B. Aero-transports avtal med staten rörande subventionsökning trätt i kraft och bolagets maskinpark i enlighet härmed utökats. Sedan K. M.:s godkännande inhämtats har bolaget den 6 december 1936 beslutat inköpa ett eller två av de nya amerikanska flygplanen Douglas DC 3, som bliva de snabbaste i Europa. Flygtiden Stockholm—London kommer att nedgå till 7 timmar, inklusive uppehåll i Köpenhamn och Amsterdam. Under 1935 anskaffades bl. a. det stora Fokkerplanet F XXII — »Lappland» — som emellertid förolyckades i juni 1936 kort efter start från Malmö. Av övriga förvärv kan nämnas två nattpostplan av typ Junkers W 34 samt 6 passagerareplan av typ Junkers Ju 52.

Under sommaren 1936 ha 2 turer dagligen i vardera riktningen upphållits på linjen Stockholm—Åbo—Helsingfors (med anslutning till Tallin), och beräknas kunna pågå utan avbrott året runt (vintertid dock endast 1 tur dagligen). Då flygfälten i Åbo och Helsingfors nu äro klara att tagas i bruk, ombesörjes trafiken fr. o. m. den 15 december med lantflygplan.

Sommartrafik har upprätthållits mellan Stockholm och Visby, samt av »Deutsche Lufthansa» å linjen Köpenhamn—Göteborg—Oslo. Planerna på en Norrlandsflygled hava ännu icke realiserats.

Flygindustri.

Av olika orsaker har under år 1935 verksamheten nedlagts vid en av landets äldsta flygplanfabriker: A. B. Flygindustri i Limhamn, ägt av Junkerverken i Dessau.

A. B. Svenska Järnvägsverkstädernas i Linköping aero-planavdelning har huvudsakligen tillverkat militära flygplan, och blott ett enda exemplar av den 3—4 sitsiga privatflygplans-

typen »Viking II» har försålts, f. ö. Stockholms-Tidningens och A. B. Svensk Filmindustris välkända reportageflygplan.

Vid A. B. Götaverken har ett litet antal militärflygplan varit under tillverkning. Sparmans Flygplanverkstad har utvecklats, men främst inriktats på tillverkning av övningsjaktplan. Licenstillverkningen av flygmotorer (Bristol) vid NOHAB i Trollhättan har ytterligare utvecklats.

Organisatoriska strävanden.

För tillvaratagande av civilflygningens intressen finnas som nämnt ett stort antal mer eller mindre aktiva klubbar, samt yrkes- och fackorganisationer av olika slag. I avsikt att fastare organisera landets samtliga flygsammanslutningar kallade Svenska Luftfartsförbundets (SLF) ordförande i maj 1936 alla flygintresserade till ett möte för diskussion rörande riktlinjer för bildandet av en riksorganisation. En central ledning av klubbarnas verksamhet ansågs bättre ägnad att utverka statliga och enskilda bidrag och att förbilliga flygutbildningen. Det ekonomiska underlaget tänkes baserat dels på medlemsavgifter från anslutna klubbar och personer, dels på statsbidrag i form av premier för avlagda flygcertifikat, dels slutligen genom anordnande av ett årligt lotteri till civilflygets understöd. Med utgångspunkt från vid diskussionsmötet framförda synpunkter ha intresserade parter under sommaren 1936 utarbetat förslag till omorganisation av Kungliga Svenska Aeroklubben (K. S. A. K.), den ledande organisationen å civilflygningens område, till vilken ett stort antal modell- och segelflygklubbar tidigare anslutit sig. I oktober 1936 stadfästes förslaget, enligt vilket K. S. A. K. skall utgöra ett riksförbund för anslutna lokala flygklubbar ävensom för övriga med det civila flygväsendet sammanhängande organisationer, som så önska. Den nya verksamhetsformen träder i funktion den 1 januari 1937. I sammanhang härmed har Svenska Luftfartsförbundet beslutat om sin upplösning och sammanslagning med K. S. A. K. De uppgifter som särskilt tillkommit SLF, i första hand flygfältre-kognoscering, överflyttas därmed dels på K. S. A. K., speciellt

i vad rör propaganda o. d., dels på den nyorganiserade byrån för järnvägs- och luftfartsväsenden i Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen, som enligt riksdagens beslut sedan den 1 juli är luftfartsmyndighet i stället för kommunikationsdepartementet. Sedan flera år tillbaka har posten som generalsekreterare, såväl i K. S. A. K. som i SLF, bestritts av en och samma person, i juli 1936 avlidne överste G. Hedengren, som nedlagt ett banbrytande arbete på utveckling av svenskt flygväsende, enkannerligen flygledernas dragande och flygfältens anläggning.

Bland yrkes- och fackorganisationer intager Svenska Flygares Riksförbund (S. F. R.) — bildat i mars 1935 av 200 civila och militära aktiva och f. d. flygare — i viss mån en särställning. Dess ändamål är att jämsides med andra flygorganisationer verka för flygningens popularisering och utveckling. Förbundets speciella uppgift är dock att tillvarataga de aktiva flygarnas intressen — främst genom rådgivande och upplysande verksamhet utåt och inåt — samt verka för medlemmarnas vidare utbildning på flygningens område. Icke minst viktig synes frågan om att ordna flygmöjligheterna för de flygare som lämnat militärtjänsten eller för dem som vid civil flygskola avlagt certifikat, men av ekonomiska skäl icke kunna underhålla sin flygskicklighet.

Det livaktiga förbundet har bl. a. ingått till K. M:t med anhållan om en allsidig utredning av frågan om privatflygningens organisation och statens förhållande till densamma, och därutöver geom en deputation uppvaktat regeringen sistlidne november med förslag om inrättande av civil flygskola, helst med statlig ledning och kontroll.

För att flygning på allvar skall kunna slå igenom i Sverige och bli mera allmänt tillgänglig synes önskvärt, att staten ingriper understödande icke blott beträffande flygutbildning utan även för anordnande av en allmän »luftservice». I förhållande till bilar ställa sig ju flygplan, som ej kunna tillverkas i motsvarande serier, väsentligt dyrare i inköp. Men än värre blir disproportionen när det gäller drift- och underhållningskostnader, parkering m. fl. förhållanden. Sedan nu nä-

tet av flygfält börjar tätna över landet, synes tiden mogen att intressera statsmakterna för att bidra till lösningen av alla de problem, som en mera utbredd privatflygning i praktiken kan tänkas rulla upp. På den punkten böra ansträngningarna sättas in för erhållande av statlig medverkan till framsynta åtgärder.

Den reguljära världsflygtrafiken.

Det över jorden snabbt tätande trafiknätet torde inom kort omfatta inemot tusentalet linjer. Ungefär hälften av nu befintliga flyglinjer falla inom Europa. Näten äro givetvis tätast inom de olika världsdelarna. Det är framför allt post- och passageraretrafiken som sprungit i höjden. Enbart på det sista året har i genomsnitt passageraretrafiken ökat med 45 % och posttrafiken med 25 %. Uthyggandet av de transkontinentala flyglinjerna har emellertid alltmer trätt i förgrunden, och de intensiva förberedelserna för transocean flygning i större skala giva det ena resultatet efter det andra.

Märkligast härvidlag är utan tvivel den under år 1936 startade reguljära flyglinjen över Stilla Havet, som nu kan överfaras på kortare tid än vad en järnvägsresa tvärs över den nordamerikanska kontinenten tog för tio år sedan. Drivfjädern i denna utveckling torde vara kapplöpningen i kommersiellt avseende mellan Europa och U. S. A. om Fjärran Östern. Redan för flera år sedan nåddes östra Asien av flygplan från Europa på hälften av den tid som den snabbaste ångare behövde mellan U. S. A. och Kina. Att för U. S. A:s del även politiska och militära synpunkter influerat på ordnandet av trafikflygning över Stilla Havet synes framgå av den stort upplagda flott-flygövning, som ägde rum därstädes mellan den 3 maj och 10 juni 1935 till belysande av det s. k. »Flottproblem XVI», d. v. s. försvaret av och utnyttjandet härför av U. S. A:s besittningar i och vid Stilla Oceanen.

Bakom det nu lösta storartade flygprojektet ligga fem år av minutiösa förberedelser i olika avseenden. Till förövningar

i mindre skala hava Pan American Airways' linjer på Västindien och Sydamerika utnyttjats. Eldprovet skedde mellan den 22 november och 6 december 1935, då den stora Martin-flygbåten China-Clipper flög fram och tillbaka över Stilla Oceanen, medförande post mellan de å öarna efter flygsträckan upprättade baserna. Enligt uppgift är biljettpriset mellan San Francisco—Manilla 800 dollars.

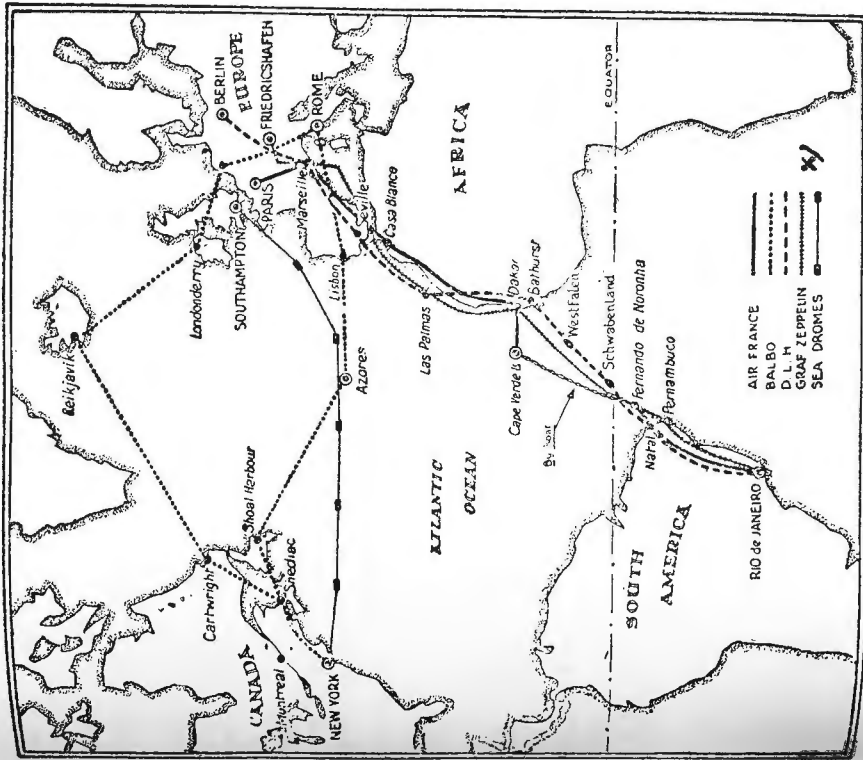
Utvecklingstendenserna inom den transocean flygningen belysas i övrigt av en del bifogade kartskeer m. m. Skiss n:r 1, som visar ståndpunkten i början av år 1936, är hämtad ur Nya Dagligt Allehanda för den 7 januari 1936. Skiss n:r 2 och tabell n:r 3 äro tagna ur tidskriften Flygning (n:r 3 och 4 1935), medan skisserna n:r 4—7 återfinnas i L'Illustration i ett specialnummer om L'Aeronautique, utgivet den 14 november 1936.

I brännpunkten för intresset står f. n. problemet om reguljär flygning över Nord-Atlanten. År 1937 avse tyskarna här öppna reguljär luftskeppstrafik maj—oktober.

I U. S. A. umgås man sedan flera år med planer på att utmed en route tvärs över Atlanten lägga väldiga flytande »öar» som mellanlandningsplatser, med hänsyn till väderleksförhållandena sannolikt i höjd med Azorererna. Huruvida en dylik lösning är tekniskt eller ekonomiskt möjlig — eller över huvud taget behöfvig — återstår att se.

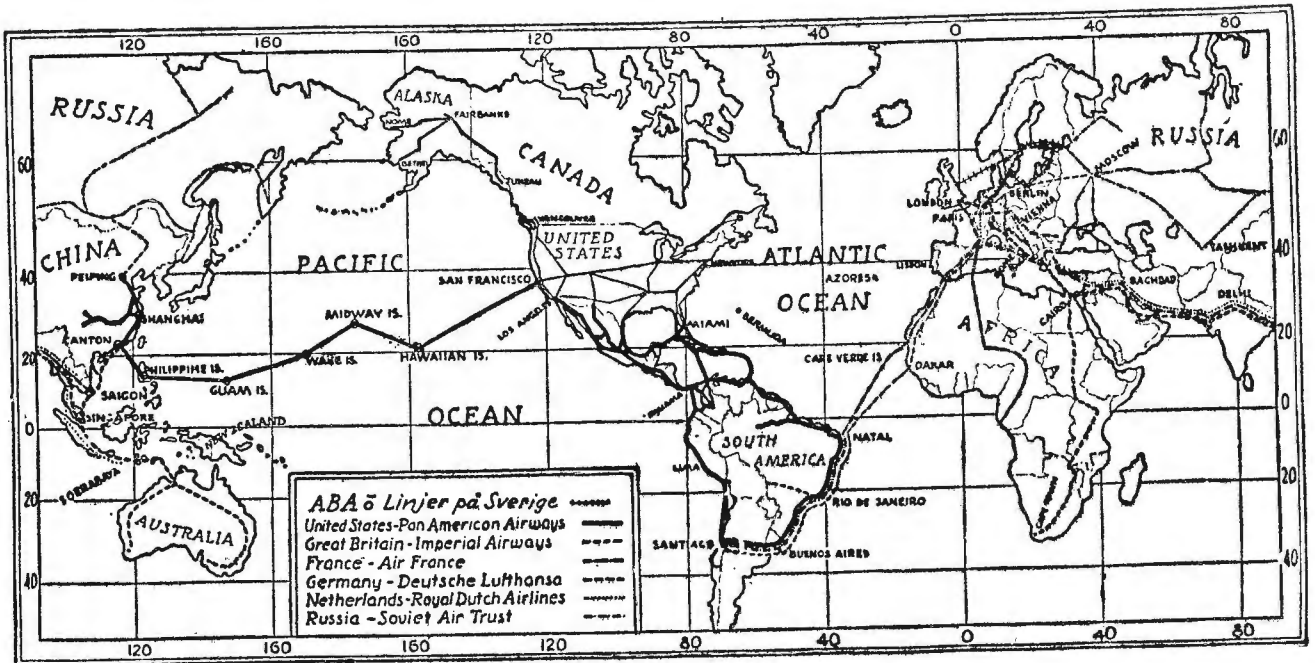
Under flera år hava tyskarna med gott resultat använt katapultfartyg med släpbana som stödpunkter vid överflygningen av Sydatlanten. På denna route användes kombinerad trafik med lant- och sjöflygplan samt luftskepp. Franska och tyska strävanden i förening hava här lyckats nå allt större snabbhet, säkerhet och regelbundenhet i förbindelserna.

Atlantflygbögar.

x) Projekterad route med flytande öar (sea-dromes).

Skisser m. m., belysande utvecklingstendenser inom den transoceana flygningen.

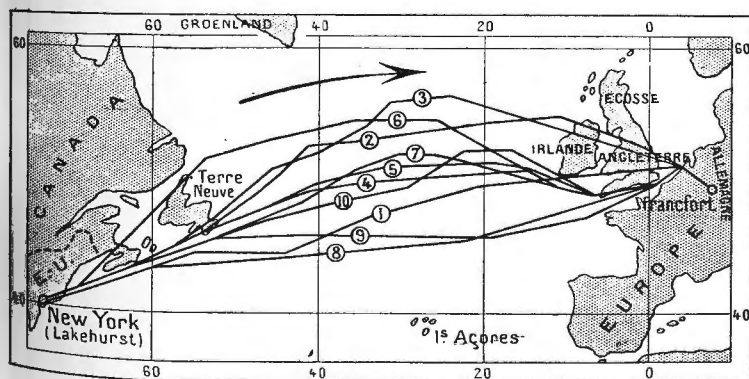
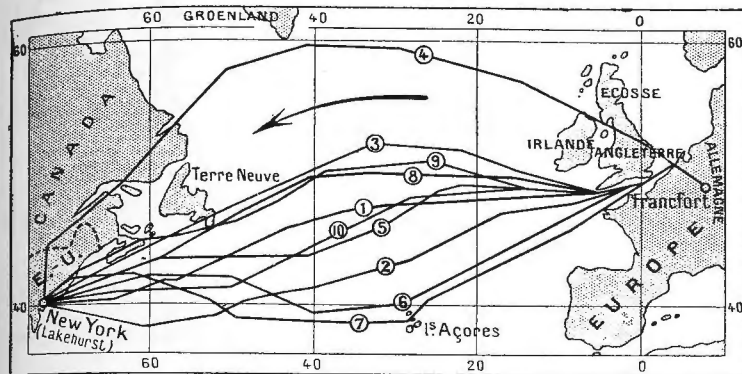
Världens flyglinjer i början av år 1936.

Aktuella oceanflygplantyper.

Flygplantyp.	Dornier Do X.	Sikorsky S 42.	Latécoère 521.	Martin 130.	Sundstedt HS 240 ^{a)}
Flygvikt kg.	56000	17500 ¹⁾	37000	23130	20000
Tomvikt kg.	29000	9100	19750	10750	14000 ^{a)}
Nyttig last i %	48	48	52	54	52
Antal motorer	12	4	6	4	
Total motoreffekt, hkr.	7200	2800	5340	3200	4500
Max.-fart, km/tim.	215	303 ²⁾	300	290	393 ⁷⁾
Färdhastighet, km/tim.	175	258 ³⁾	220	262	315 ⁸⁾
Landningshastighet, km/tim.		100		112	95
Topp höjd, praktisk, m.		4900	5000		6300
Aktionsradie, km. } betalande last, kg. }		1930	1000	6500	4800
Aktionsradie, km. } betalande last, kg. }		4500	7200		6600
Stighastighet, m/min.		680			285
Starttid, sek.		25-30			
Spännvidd m.	48	34.8	49.3	39.6	42.8
Vingyta m ²	486.2	123.5	330	201.6	242
Längd m.	40.05	20.93	31.62	28	26.8
Höjd m.	9.65	5.28		7.48	9.2

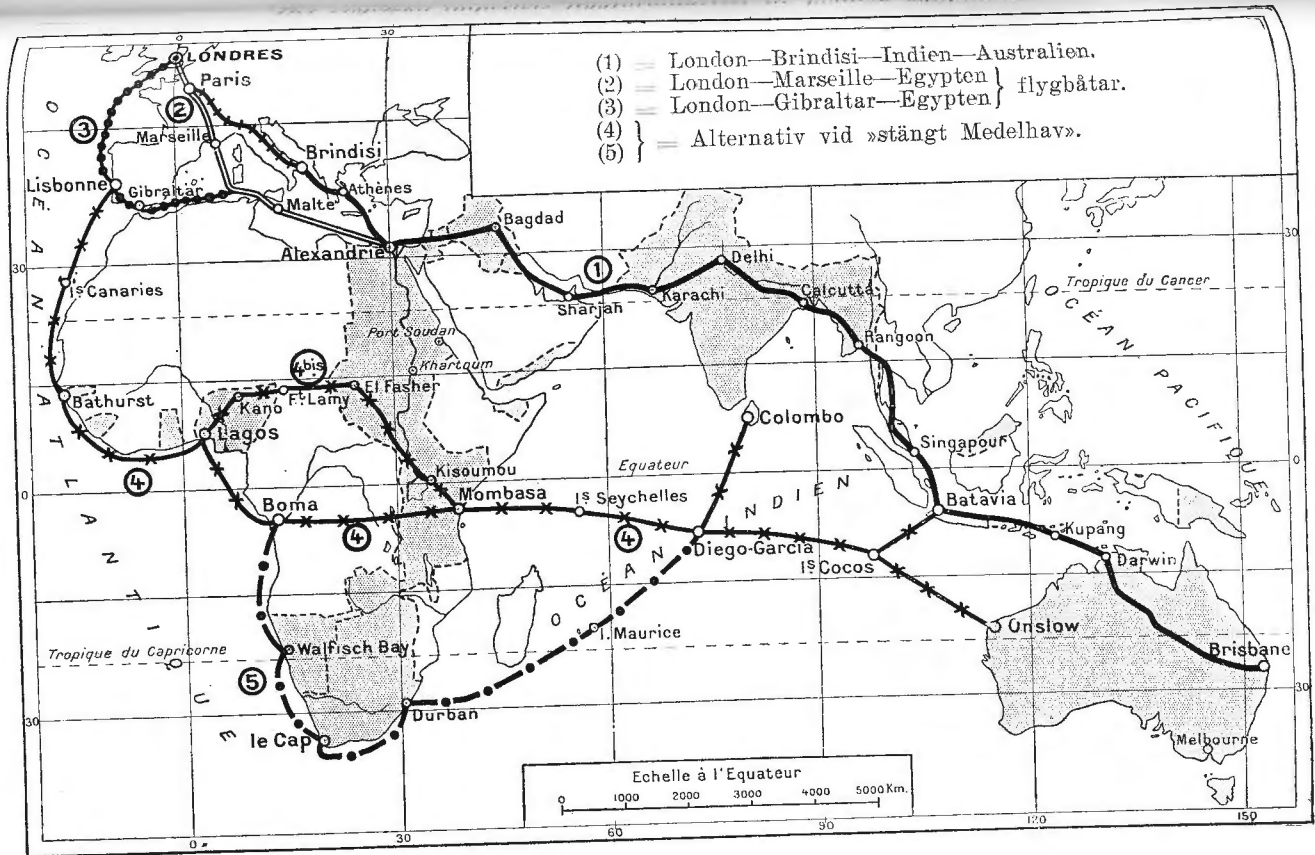
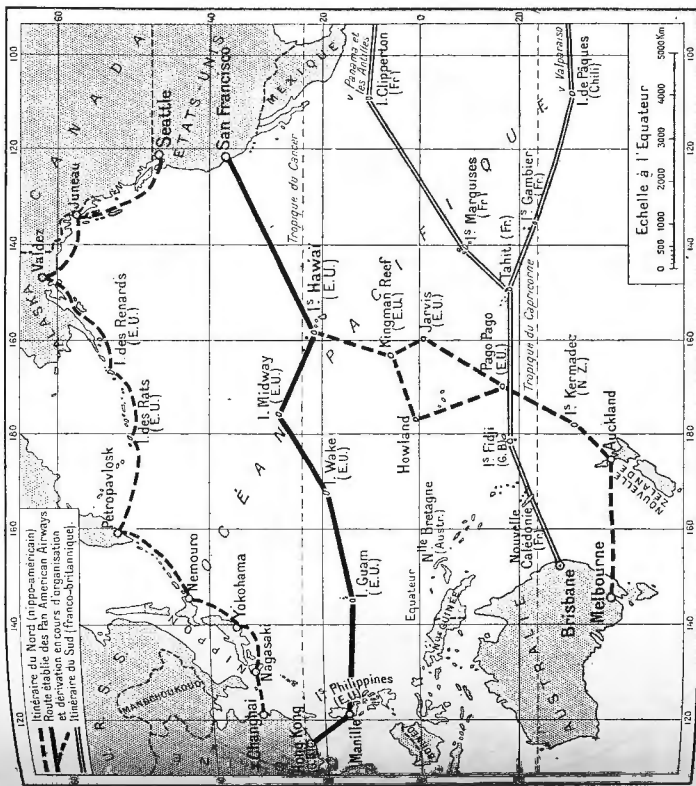
- 1) Vid start kan tillåtas 18000 kg.
- 2) Med tre motorer, full effekt, höjd 0 m., 252 km/tim., med tre motorer, 75 %, 0 m. 217 km/tim.
- 3) Vid 75 % motoreffekt och höjd 0 m.; vid 70 % och 4000 m. 274 km/tim.
- 4) Med två motorer max.-fart 171 km/tim.
- 5) Vid 1600 kg. flygvikt 305 m/min., med tre motorer 153 m/min.
- 6) Med dieselmotorer 14450 kg.; med bensinmotorer beräknas bränsleförbrukningen för 4800 km. vid 320 km/tim. till 8300 kg. och med dieselmotorer till 6500 kg.
- 7) På 3000 m.; vid 0 m. 360 km/tim.
- 8) Vid 50 % av motoreffekten.
- 9) Projekterad i U. S. A.

Det tyska luftskeppet Hindenburgs Atalantflygningar 1936.

N:r 6.

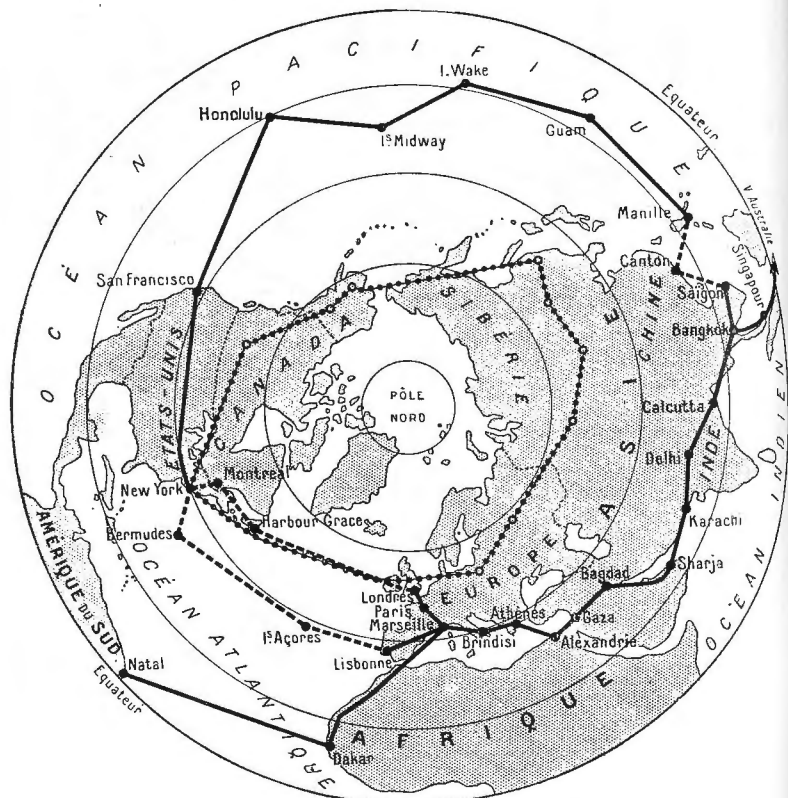
Realiserade och projekterade flyglinjer över Stilla Havet.

- (1) = London—Brindisi—Indien—Australien.
- (2) = London—Marseille—Egypten } flygbåtar.
- (3) = London—Gibraltar—Egypten }
- (4) } = Alternativ vid »stängt Medelhav».
- (5) }

Echelle à l'Equateur
0 1000 2000 3000 4000 5000 Km.

Jorden runt per flyg.

- = flyglinjer.
- - - = projekterade flyglinjer.
- ..... = Amerikanaren W. Posts flygning »Jorden runt» år 1935 på 7 dagar och 19 timmar.

Bidrag till den militära undervisningens historia
i Sverige.

Kadettskolan i Karlskrona 1756—92.

Av teol. och fil. kand. *Wilhelm Sjöstrand.*

Inledningsord.

Frihetstidens reformpedagogiska strävanden ha varit föremål för ett flertal vetenskapliga undersökningar. Välkända och flitigt utnyttjade äro t. ex. Hernlunds och Nordlunds arbeten.¹⁾ Av dessa m. fl. andra liknande framgår, att det särskilt är två krav, som under ifrågavarande tidsskede tränga sig fram. Dels gör man anspråk på att den offentliga skolan skall ställas i tjänst hos näringslivet och tillfredsställa det kunskapsbehov, som för tillgodoseende av dess olika grenar gjort sig gällande. Dels yrkar man på en bättre ämbetsmannautbildning.

I samband med sistnämnda synpunkt betonade redan Geijer i vår första egentliga framställning av det svenska undervisningsväsendets historia i Litteraturbladet 1838 och 1839, att kravet gällde utbildning för icke blott *civila* utan även *militära* ämbeten.²⁾ Onekligen har denna sida av reformde-

¹⁾ H. Hernlund: Bidrag till den svenska skollagstiftningens historia under partitidevarvet 1718—1809, Sthlm 1882 och 1892. K. Nordlund: Översikt av de svenska gymnasiernas historia intill år 1820 med särskild hänsyn till linjedelningsproblemet, Sthlm 1914.

²⁾ Geijers saml. skrift., förra avd. IV, s. 354.

batten i senare arbeten icke blivit i tillräcklig grad beaktad. Och dock har Geijer utan tvivel rätt. Den allmänna tendens till stegring av kunskapsfordringarna, vilken under frihetstiden förmärkes, är fullt tydlig även på försvarsväsendets område. Landets militärer gingo själva i spetsen för dylika strävanden, men även skolmännen och den allmänna opinionen bejakade och behjärtade dem. Resultatet synes ha blivit tvåfaldigt: dels beaktade reformpedagoger som Eklund, Browallius och Thenstedt³⁾ ifrågavarande behov i sina förslag eller åtgärder till undervisningsväsendets förbättring, dels uppstodo åtskilliga militära utbildningsanstalter.

Hela detta utvecklingsförlopp är förvisso värt en noggrannare undersökning. För den, som ger sig i kast med uppgiften, blir det emellertid snart uppenbart, att den är betydligt mera omfattande än vad han kanske från början tänkt sig. Visserligen innehåller t. ex. Munthes arbete om fortifikationsens historia⁴⁾ eller Tigerstedts om Haapaniemi krigsskola⁵⁾ viktiga bidrag till den svenska militärundervisningens framväxt och utveckling, men i stort sett äro källorna hittilldaga alltför litet framdragna i ljuset för att man skulle kunna göra en allmän överblick eller ge en framställning av de stora utvecklingslinjerna. På grundval av publicerat material går det alltså knappast att skriva en den svenska militärundervisningens historia under 1700-talet. Än mindre är det då möjligt att klargöra dess förhållande till och betydelse för undervisningsväsendets utveckling över huvud. Omfattande förarbeten äro av nöden.

Som ett sådant är föreliggande undersökning av kadettskolan i Karlskrona 1756—92 avsedd. Vid specialstudier in-

³⁾ E. Eklund: Uppfostringsläran, Sthlm 1746. J. Browallius: Oförgripliga tankar om undervisningsverket vid gymnasier och skolorna i riket, Sthlm 1751. N. Thenstedt: Underrättelse om den nya informationsinrättningen i Stockholm, Sthlm 1770.

⁴⁾ L. W:son Munthe: Fortifikationens historia, 1—4, 6. Sthlm 1900—19.

⁵⁾ E. S. Tigerstedt: Haapaniemi krigsskola, dess lärare och elever, Helsingf. 1910.

om ett förut relativt obearbetat område är särskilt en svårighet oförankomlig: å ena sidan skall just undersökningen av den särskilda företeelsen lämna bidrag till den sammanfattande överblicken, å den andra bör till undvikande av en rent refererande framställning den förras plats i helhetsbilden åtminstone framskymta. Till bemästrande av detta problem ha därför källorna till kadettskolans i Karlskrona historia i det följande bearbetats efter vissa systematiska synpunkter, varjämte på behövligen ställen en knapphändig allmän-pedagogisk ram tillfogats.

Det är särskilt tre ting, som genom detta förfaringssätt skola bli uppenbara. Först och främst är det tydligt, att kadettskolans tillkomst är ett resultat av den förut nämnda stegringen i kraven på militära kunskaper. Vidare lägger man märke till att vissa sidor av samma skolas pedagogiska verksamhet ha sin förklaring i situationen på det offentliga läroverkets område, och till sist frapperas man av att så gott som samtliga de synpunkter på undervisningsväsendets förbättring, vilka göra sig märkbara under frihetstiden i den allmänna diskussionen, få sitt faktiska förverkligande vid ifrågavarande militära utbildningsanstalt.

KAP. I.

Kadettskolans tillkomst — ett segslitet riksdagsärende.

Vid det karolinska tidevarvets slut befann sig det svenska sjövapnet i stort förfall. Under frihetstidens första decennier arbetade man genom särskilda kommissioner och vid ständemötena på åtgärder för flottans iståndsättande. Omsorgerna måste härvid riktas icke blott mot själva materielen utan ock-

så mot skeppens bemanning med tillräckligt antal manskap och officerare.

Ett viktigt led i detta uppryckningsarbete utgöres av 1734 års riksdag, då Kungl. Maj:t upptog frågan om flottans förhandenvarande tillstånd och styrka i sin proposition rörande krigsärenden. Ventileringen ägde rum i DD.⁶⁾ I samband härmed utarbetade amiral C. H. Wachtmeister ett överslag över den ökning av officerskårens numerär, som måste bli följden av uppbyggnadsplanernas realisering. Resultatet blev, att man skulle behöva ytterligare 70 kaptener, 39 kaptenlöjtnanter, 99 löjtnanter, 53 skeppare, 192 styrmän, 146 konstaplar, 250 arklimästare och 154 högbåtsmän. Enligt Wachtmeisters mening borde en dylik brist icke fyllas genom utrikes värvning, ty antalet vore så stort, att man i dylikt fall icke gärna kunde beräkna att få dugligt folk. Wachtmeister upptar därför ett förslag, som förekommit redan i flottkommissionens betänkande av den 7 februari 1722. Han fortsätter nämligen: »Blir alltså efter min oförgrifliga mening intet annat och säkrare medel dem någorlunda att komplettera än ett kadettkompanis upprättande vid amiralitetet».⁷⁾

⁶⁾ Följande förkortningssystem kommer i fortsättningen att begagnas. AHRF = Administrativa handlingar rörande flottan i Riksarkivet. AK = Amiralitetskollegium. Bdst = Bondeståndet. Bgst = Borgarståndet. DD = Defensionsdeputationen. D. sm. = Daler silvermynt. ED = Expeditionsdeputationen. ExP = Examensprotokoll. GP = Gustavianska papperen i Uppsala universitetsbibliotek. IRg = Interimsreglemente. LU = Landutskottet. Pst = Prästeståndet. R. o. A. = Ridderskapet och adeln. RAP = Ridderskapets och adelns protokoll. Rg = Reglemente. Sju = Sjöutskottet. SU = Sekretärutskottet. ÖA = Överinspektörens för amiralitetskadettkåren i Karlskrona arkiv i Flottans arkiv.

⁷⁾ DD:s prot. o. konc. 1734. — Hänvisning till källor har gjorts för såväl citat som sakuppgifter i största möjliga utsträckning; så har dock naturligtvis icke skett på de ställen, där redan sammanhanget i texten ger fullt tillfredsställande upplysningar i ifrågakörande avseende. För att göra texten lättläst ha citaten transskriberats till nutida språk. Vissa smådrag ha emellertid bibehållits för att om möjligt bevara en fläkt av ålderdomlighet över orden. Full konsekvens har härvid givetvis icke kunnat uppnås.

Därmed hade det uppslag givits, som så småningom skulle utveckla sig till kadettskolan i Karlskrona. I DD:s memorial rörande en ny flottplan vidarebefordras Wachtmeisters förslag. Den brist på överofficerare, som måste bli en följd av projektets godkännande, bör utfyllas genom ett kadettkompani på 100 man, vilka »grundligen torde undervisas uti navigation och styrmanskonsten samt artilleriet och tillika någorlunda underrättas uti uppsbyggeriet, mekaniken och andra matematiska vetenskaper, varuti när de teoretice lagt god grund, de till praxin anföras böra, och således skickliga göras att till löjtnanter antagas, när vakanser bliva i ordinarie staten». Kostnaderna beräknas till 20,000 d. sm., och därest denna summa av ständerna på lämpligt sätt anskaffas, må Kungl. Maj:t inhämta AK:s projekt till inrättningen och därefter reglera densamma med råds råde. Beträffande de felande underofficerarna förmenas, att dessa kunna tagas dels av de skickligaste volontärerna och offerdibåtsmännen, dels av enrolleringsmanskapet.⁸⁾

SU hemställer i sitt projekt till Kungl. Maj:t rörande flottans förstärkning av den 18 okt. 1734 vad kadettkompaniet beträffar i enlighet med DD:s förslag. Eftersom institutionen emellertid komme att innebära en ökning i staten, måste frågan om dess inrättande dessutom genom protokollsutdrag föreläggas ständerna till approbation.⁹⁾

Vid samma riksdag försökte man få till stånd en löneförhöjning vid amiralitetsstaten. Wachtmeister utarbetade på uppdrag ett memorial i saken, och efter underhandlingar med SU:s deputationen fattade DD beslut om att ökningen borde utgå intill en viss föreslagen summa. Vid behandlingen i SU erinrar Wachtmeister emellertid om kadettkompaniet och yrkar, att ständerna skola få ännu en påminnelse i samband med förhandenvarande fråga.¹⁰⁾ SU:s protokollsutdrag till ständens plena innehåller, att eftersom avkastningen av den till förhöjning anslagna fonden i förväg svårigen låter sig be-

⁸⁾ DD:s prot. o. konc. 1734.

⁹⁾ SU:s registratur 1734.

¹⁰⁾ SU:s prot. 1734.

räkna, så må den i första hand begagnas för sitt huvudändamål intill stipulerat belopp och det eventuella överskottet till upprättande av ett större eller mindre kadettkompani.¹¹⁾ Ständernas beslut den 10 dec. s. å. företer den lilla modifikation, att avkastningen må läggas till den ordinarie staten, varav sedan anslaget utgår i enlighet med SU:s förslag. Kungl. Maj:ts brev till AK i frågan är dagtecknat den 13 jan. 1735.¹²⁾

Beslut är ett, verkställighet ett annat. När AK den 28 juli skrev till statskontoret om kadettkompaniet, svarade man här, att man icke fått tillräcklig underrättelse rörande den upprättade fonden. Man visste därför icke, om något anslag kunde beräknas. Senare visade det sig, att det för kadettskolans del ej fanns något överskott att tillgå, emedan fonden icke varit tillräcklig ens för sitt huvudsyfte.¹³⁾ Av den nya institutionen blev därför intet.

Vid 1738 års riksdag väckes emellertid frågan på nytt genom AK:s riksdagsberättelse och den därpå grundade 28:de paragrafen av Kungl. Maj:ts sekreta proposition i krigsärenden. I det på Sjö:s behandling av örlogsflottans tillstånd vilande memorial, som DD den 12 sept. 1738 avlåter till SU, påpekas, att penningbrist förhindrat realiserandet av föregående riksdagsbeslut. SU må därför utse en fond, tillräcklig för upprättande av ett kadettkompani på åtminstone 50 personer.¹⁴⁾ Vid SU:s sammanträde den 26 sept. uppdrages åt DD att projektera en expedition till Kungl. Maj:t i saken. Denna godkännes av SU den 6 nov.; bristen på överofficerare må fyllas genom ett kadettkompani, »på det man vid påkommande rörelse icke måtte bliva alldeles förlägen eller i slikt fall behöva se främmande nationer allt för mycket i händerna, och efter som SU väl finner, att penningbristen gör härutinnan största hindret, så vill SU vara omtänkt, att en begynnelse, om icke till flera än 50 personer, må ske utan statens synnerliga gra-

¹¹⁾ SU:s registratur 1734.

¹²⁾ DD:s handl. 1746—47.

¹³⁾ ibid.

¹⁴⁾ DD:s prot. o. konc. 1738—39.

vation dess förr ju heldre».¹⁵⁾ Formuleringen är som synes ytterst försiktig; i huvudfrågan, förslagets ekonomiska sida, stannar man vid en vag antydan. Längre tycks man ej heller ha kommit. Då kadettkompaniet senare omnämnes i samband med frågan om volontärregementets tillstånd, varom en expedition den 17 april 1739 avgår från SU till Kungl. Maj:t, heter det visserligen, att SU uppfört medel på staten för kadettkompaniets räkning och längre fram vill inkomma med berättelse till Kungl. Maj:t angående denna sak, men eftersom detta sker i samband med en hänvisning till 1734 års beslut, är det av allt att döma den då gjorda anstalten till företagets ekonomiska tryggnad som åsyftas.¹⁶⁾ Till det ursprungliga förslaget lägges den anordningen, att kadettkompaniet ökas med de 40 vid volontärkompanierna bekostade ynglingarna.¹⁷⁾ Några nya åtgärder för skapande av en ekonomisk grundval synas icke ha vidtagits. När Kungl. Maj:t den 5 maj begär AK:s projekt till inrättningen, ger också denna myndighet den 6 nov. s. å. till svar, att trots beslutet vid de två senaste riksdagarna inga medel anslagits eller på stat uppförts, varken till de 50 kadetterna eller till de 40 ynglingarna vid volontärregementet. Projektet torde därför få anstå, tills en fond kunnat upprättas, och de 40 ynglingarna till dess förbliva på den plats, där de äro. Kungl. Maj:t begär sedermera kollegiets förslag till huru bristen på över- och underofficerare under tiden må kunna fyllas. Enligt AK:s mening bör detta ske så, att överofficerare få göra tjänst för högre karaktärer intill skeppskaptener, de skickligaste underofficerarna bestrida löjtnantstjänster och gemena rycka upp på underofficerarnas plats.¹⁸⁾

¹⁵⁾ SU:s registratur 1738—39.

¹⁶⁾ ibid.

¹⁷⁾ Genom kungl. brev av den 19 april 1721 hade stadgats antagande av »ynglingar» vid volontär- och kofferdikompanierna till ett antal av 5 vid vardera mot samma förmåner som vid kompanierna verkligt tjänstgörande (Tidskr. i sjöväsendet 1919, s. 451).

¹⁸⁾ DD:s handl. 1746—47.

Vid 1740—41 års riksdag framhåller AK emellertid ånyo i sin riksdagsberättelse nödvändigheten av att det föregående beslutet om kadettkompaniet blir realiserat. Frågan bragtes dock icke till någon lösning. Vid DD:s sammanträde den 20 jan. 1741 blev »deliberation angående ett kadettkompanis inrättning tills vidare uppskjuten», och den 10 aug., alltså efter utfärdandet av krigsförklaringen mot Ryssland, beklagar deputationen i en expedition till SU, att kadettkompaniet ej kunnat upprättas på grund av bristande medel. Under kriget tillgrepos de av AK tidigare föreslagna utvägarna till befälsluckornas utfyllande. Otillräckligheten av dylika åtgärder blev härigenom ådagalagd. Vid 1742—43 års riksdag måste man emellertid inrikta sig på anstalter för en skyndsam bemanning av flottan till påföljande vår, och kadettkompaniet får därför träda tillbaka för detta arbete. Det blir visserligen föremål för övervägande, men när DD den 30 sept. 1742 infordras AK:s närmare utlåtande, gives till svar, att problemets lösning vilar på ekonomiska faktorer. Kollegium vill därför tills vidare icke uttala sig. Vid DD:s sammanträden den 11 okt., 3 och 10 nov. behandlas endast de av AK föreslagna nya utvägarna till flottans fullständiga bemanning under den eventuella fortsättningen av kriget.¹⁹⁾

Kadettkompaniet fanns alltså fortfarande endast på papperet. Ett försök att skapa de ekonomiska förutsättningarna skedde visserligen 1746, i det att amiralitetskommissariatet i Stockholm den 16 juni d. å. hemställde hos Kungl. Maj:t, att denne måtte förstärka dem, som sökte tillstånd till ett nytt handelskompani på Ost-Indien, att bidra till kadettkompaniets med en halv procent av försäljningssumman.²⁰⁾ Denna framstöt strandade emellertid på ett fullt förklarligt motstånd från handelskompaniets sida.

Den ursprungliga anledningen till förslaget att upprätta ett kadettkompani var alltså förefintlig. Genom det olyckliga kriget hade den t. o. m. ytterligare understrukits, vilket AK inte

¹⁹⁾ Utskottshandl. rörande SU och DD 1740—41 och 1742—43.
²⁰⁾ DD:s handl. 1746—47.

underlåter att framhålla i sin berättelse till 1746—47 års riksdag. Den förhandenvarande bristen på officerare uppges vara högst betydande. Det felas nämligen icke mindre än 61 artilleri- och skeppskaptener, 92 löjtnanter, 33 överstyrmän, 46 överskeppare, 100 underskeppare, 144 konstaplar, 293 arkivmästare och 145 högbåtsmän.²¹⁾

Till detta skäl fogar sig nu även ett annat, som har sin grund i den växande insikten om att den till buds stående utbildningen hade sina brister och att en mera grundlig och omfattande militärteoretisk kunskap vore av nöden. Karl XI hade låtit anordna undervisning i navigation och artilleri i Karlskrona och även genomfört examensbestämmelser för befordran vid amiralitetet.²²⁾ Den förra upplevde på 1730-talet en renässans,²³⁾ men de senare hade tydligen råkat i glömska, ty vid 1738—39 års riksdag ingav varvsmajoren, sedermera amiralen Abraham Falkengrén ett memorial, varom det heter: »Som det ej allenast skall lända till rikets sannskyldiga gagn och nytta utan ock till förekommande av prejudicer vid amiralitetsstaten för framtiden, att en var efter erfarenhet och förtjänst blir befordrad, och att till lediga tjänster allenast värdiga och skickliga ämnen utses, så har ock hr Falkengrén för dess del hållit för nödigt, att så väl här som uti andra riken examen och förhör av vederbörande amiralitetsofficerare och flaggmän över de officerare anställas, som till lediga tjänster komma att föreslås, varav deras mera eller mindre skicklighet kan utrönas.»²⁴⁾ Med anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t den 15 aug. 1739 ett reglemente om förslagets upprättande vid amiralitetet, varigenom examen göres obligatorisk för befordran till löjtnant.²⁵⁾ I ett annat memorial av Falkengrén, riktat till

²¹⁾ ibid.

²²⁾ S. W. Gynther: Författningssamling för Kungl. Maj:ts flotta, Härnösand och Sthlm 1851—70, del 3, s. 164. P. O. Bäckström: Svenska flottans historia, Sthlm 1884, s. 139.

²³⁾ Th. Westrin: Svenska riksdagsakter, serie 2, band 3, ss. 601 o. 882 ff.

²⁴⁾ RAP 11, s. 313 f.

²⁵⁾ Registr. i krigsärend. 1739.

AK, inkommet den 11 juli 1739 och den 6 nov. s. å. översänd till Kungl. Maj:t, framhålles emellertid, att det torde finnas få underofficerare, som verkligen besitta de kunskaper en löjtnant bör äga, ty ehuru de haft tillfälle att åtnjuta undervisning i navigation, artilleri, tackling och skeppsbyggeri m. m., måste de tyvärr efter avancemang till lärstyrman, arklimestare och högbåtsman koncentrera sig på ett av dessa områden och låta de andra förfalla. Falkengréen föreslår därför, att en kadett-skola skall inrättas, emedan kadetter, som bli grundligen undervisade i teorien av alla förutnämnda stycken och sedan tillhållas att själva lägga handen vid de olika beställningarna inom flottans särskilda stater, förvisso måste bli duktiga sjömän. En dylik skola kunde lämpligen delas i tvenne klasser. I den första borde kadetterna utom »principerna uti de nödigaste handgreppen» lära teorien av navigation, artilleri, tackelkonst och skeppsbyggeri. Först efter examen skulle uppflyttning få ske till andra klassen, där ytterligare teoretisk och praktisk förkovran bl. a. genom utrikes evertuering skulle äga rum.²⁶⁾ Falkengréen syftar av allt att döma till en mera grundlig och allsidig utbildning än den dittillsvarande, liksom han också vill skapa bättre betingelser för den teoretiska delen av denna senare. Han är tydligen inte ensamstående i denna sin uppfattning, ty i 1741 års sjöreglemente inflyta bestämmelser som gå i riktning mot upphävande av de olägenheter han berört. I kap. 10 heter det t. ex.: »Och detta är en allmänlig angelägen påminnelse för all ungdom, som slår sig till sjöstaten, samt alla underofficerare, nämligen att fastän de begynna tjäna sig upp vid endera av de 3:ne underofficersklasserna, de icke desto mindre böra både i ungdomen, förrän de komma i verklig tjänst, såsom ock sedan i all möjlig mått ävenväl vinlägga sig om förkovring i den kunskap, som eljest egentligen fordras hos en underofficerare i de andra 2:ne klasserna, alldenstund underlåtenhet härutinnan kan framdeles göra till exempel en god överstyrman otjänlig till överofficersbeställ-

²⁶⁾ AK:s ink. handl. 1739 i Flottans arkiv.

ning, då kunskap i allt som en sjöofficerare tillhör är oumgångelig.» Av liknande art är den för skeppskaptenen gällande föreskriften, att han genom diskussioner med sina närmaste balterner och examination av underofficerarna bör laga, »att den ena kan gå den andra inbördes troligen tillhanda uti allt det, som vid alla tillfällen länder till Kungl. Maj:ts tjänsts befrämjande, utan avseende, att det icke just hörer till den enas eller andras ämbete».²⁷⁾

Det avsnitt av AK:s riksdagsberättelse, som förnyar förslaget om ett kadettkompani, behandlades i SjöU den 20 okt. 1746. Utskottet hade härvid intet att invända. Falkengréen uppläste därefter sitt projekt om samma sak från år 1739,²⁸⁾ och även detta gillades. Innan man kan upptaga saken till närmare övervägande, måste man emellertid planera en fond till bestridande av kostnaderna. Först den 28 nov., då Augustin Ehrensvärd ger utskottet del av en expedition från LU rörande en kadettinstitution för armén, föres frågan ytterligare ett steg framåt. Under hänvisning till att kustlinjen är längre än landlinjen, gör SjöU nu gällande, att sjövapnet måste betraktas som den viktigaste grenen av försvarsverket. Flottans utveckling i rätt riktning liksom räntabiliteten av det i den nedlagda kapitalet har emellertid sin nödvändiga förutsättning i en duglig officerskår, och en sådan skapas endast genom att bereda ett urval av lämpliga subjekter undervisning i tillbörliga discipliner. Sjöofficerare böra f. övr. i jämförelse med befälet vid armén erhålla en mera grundlig utbildning. Därför måste ett kadettkompani upprättas, förslagsvis delat på tvenne klasser — Falkengrreens memorial går här tydligen igen — en lägre och en högre; uppflyttning till den senare finge ske endast efter föregången examen. De behövlige medlen uppdrivas på följande sätt: 5,120 d. sm., vilka ingå i staten för ynglingarna vid volontärregementet och kofferdikompanierna, anslås nu i stället till kadettkorpsen; vid varje avancemang

²⁷⁾ Sjöreglemente 1741 i Flottans arkiv.

²⁸⁾ I protok. anges, att F. ingett projektet till 1738 års riksdag. Denna uppgift är, som av det föregående framgår, felaktig.

inom amiralitetsstaten avdrages 5 % av den blivande lönen, vid liknande tillfälle inom civilstaten hälften mot vad Vadstena krigsmanshus då erhåller; vid giftermål erlägges en viss summa, varierande efter yrke och stånd; de i detta sammanhang förslagsvis nämnda avgifterna torde kunna göras särskilt inbringande genom den anordningen, att rikets landshövdingar uppfordras att till varje riksdag insända listor på alla dem, som givit mera än vad som ofrånkomligen stadgats; vid sjöresa inom riket utgår hälften så stor avgift som till amiralitetsinkvarteringskassan vid utrikes resa. Vid LU:s sammanträde den 2 dec. visade det sig emellertid, att avdrag vid avancemang inom civilstaten upptagits även i den projekterade fonden för en kadettinstitution för armén. I »Memorial angående tvenne kadettkorpser inrättande, den ena vid amiralitetet och den andra vid landarmén» delas därför denna inkomstkälla lika på de båda inrättningarna. Om den till kadettskolan vid flottan föreslagna fonden ej skulle räcka, må den felande summan uppföras på rikets ordinarie stat. Memorialet betonar i övrigt, att »krigskonsten är satt i det skick som andra vetenskaper, att den kräver mycken tid och arbete ifrån barndomen till dess lärande och övande», samt slutar med en värtalig harang om de båda skolornas nytta för riket; denna är så stor, »att vi ock uti en oväldig världes efterdöme över de steg, som vi nu taga till våra efterkommandes upplysning eller mörker, lära ej allenast ifrån ansvar fitalade bliva utan ock förtjäna det lovord att till deras välstånd i möjligaste måtto hava bidragit». ²⁹⁾ Vid behandlingen i SU den 29 jan. 1747 framfördes emellertid en hel del invändningar. För dem, som driva handelsrörelse, måste den föreslagna avgiften vid inrikes sjöresa bli alltför kännbar, och vad beträffar möjligheten av att statskassan skulle fylla eventuell brist i fonden, vore denna utväg alldeles utesluten på grund av det prekära läge, vari rikets finanser redan förut befunno sig. Eftersom verkställigheten av institutionen torde stöta på även andra svårigheter,

²⁹⁾ DD:s expeditioner 1746—47.

heter, hemskjutes frågan om sättet för dess genomförande till DD. Den 9 febr. beslutar SjöU med anledning härav att inlämna AK:s projekt.

Redan den 18 i samma månad är detta utarbetat. Inrättningens huvudändamål anges vara att fylla bristen på överofficerare; endast sådana ynglingar böra därför antagas, som äga böjelse och fallenhet för samt helst även tidigare erfarenhet av sjöväsendet. En kommandant utses till chef samt tvenne amiralitetsofficerare till lärare i navigation och artilleri; vidare anställas språkmästare i tyska, engelska och franska jämt språkmästare. Denna stegring av utbildningens grundlighet och omfattning motiveras med det av Falkengrén lancerade skälet: den förutvarande undervisningen vore otillräcklig och ensidig. I den praktiska tillämpningen ingår tjänstgöring såsom överofficer vid samtliga trenne grenar av amiralitetet: styrmans-, skeppare- och artilleristaten. Över varje års undervisning anställs examen, och alla, som icke visat sig lämpliga för sjömannens yrke, strykas därvid ur rullan. Kompaniet beräknas omfatta helst 100, minst 60 ynglingar, och dess stationeringsort blir Karlskrona, där ett särskilt hus må bekostas av första årets statsanslag. ³⁰⁾

AK:s yttrande ingavs till LU och behandlades där den 26 febr. Greve Erik Sparre tog därvid till orda och framhöll, att åtskilliga mer eller mindre allvarliga anmärkningar kunde riktas mot projektet i den form, som det t. v. fått. Han uppmanades därför att skriftligen framlägga sina synpunkter för SjöU, som hade att upptaga frågan till noggrannare skärskådande. Hans inlägga är daterad den 22 mars och ventileras i SjöU den 3 april tillsammans med AK:s projekt. Till grund för utskottets expedition lägges Sparres yttrande, som utskottet efter smärre korrigeringar gör till sitt såväl i sak som i formulering. Justering sker i SjöU den 11 april och vid DD:s sammanträde in pleno den 21 i samma månad.

Innehållet i denna expedition är följande. Korpsen, som

³⁰⁾ DD:s handlingar 1746—47.

stationeras i Karlskrona, består av 100 man, av vilka 55 utgöras av ynglingarna vid volontär- och kofferdikompanierna (§ 1). Antagningsåldern må vara 15 år,³¹⁾ eftersom vederbörande »vid den åldern gemenligen själv hos sig kan utröna, huruvida han till sjöväsendet har lust och böjelse samt även frivilligt sig därtill determinera, han jämväl då är bättre i stånd att fatta principerna uti matematiken och sjömanskapet med mera»; undantag ges för ynglingarna vid volontär- och kofferdikompanierna, som få inskrivas vid 12 års ålder (§ 2). Emedan alla stånd få vidkännas kostnaderna för inrättningen, böra 20 barn vara av adel, 10 av präster och lika många av borgare samt 5 av bönder.³²⁾ Chefen för korpserna anmäler till inskrivning hos AK »den, som han finner skickelig att till kadett antagas, varvid han i den ordning, som förbemålt är, alltid bör hava sitt avseende på ett kvickt och härtill tjänligt ämne». Den riktiga ståndsfördelningen kontrolleras av landshövding, superintendent och borgmästare i Karlskrona (§ 3). De 45 kadetterna åtnjuta fritt hus, lyse, ved och värme, upppassning och skrivmateriel, kläder och föda. Ett hus bör därför köpas eller byggas, där såväl elever som informatorer kunna rymmas, så att de förra »alltid måtte vara under sina läromästares ögon och inseende». Kadetterna skola bo två och två i smårum, »på det de så mycket bättre utan hinder måtte kunna för sig själva under fritimmarna fortsätta sina studier, helst det torde hända, att om de vore flera i ett rum, kunde då en, som vore mindre hågad att sig förkovra, hindra de andra» (§§ 4 o. 6). En särskild chef utses av Kungl. Maj:t, vid hans sida står en kapten eller kaptenlöjtnant för tillsyn av ordning, uppförande och flit, och som informatorer anställas amiralitetsofficerare i navigation och sjöartilleri, en underskeppsbyggmästare i skeppsbyggeri, en skeppare i tackelkonst samt vidare språk-, fäkt-, rit- och dansmästare. En räknemästare är också nödvändig, »men att i synnerhet en skickelig

³¹⁾ AK hade föreslagit 12 år.

³²⁾ Enl. AK:s förslag skulle korpsernas medlemmar vara barn av adelsmän och andra hedersmän.

matikus, som uti den vetenskapen vid någon kungl. akademien undergått examen och över dess gjorda framsteg därutinnan kunde uppvisa fakultetens darsammastädes goda vittnesbörd,³³⁾ förordnades att undervisa ungdomen uti alla de matematiska vetenskaper, som på något sätt antingen direkt eller indirekt ha influens uti sjömanskapet, artilleriet och skeppsbyggeriet, det håller deputationen för högst angeläget». Krisomsundervisningen handhas av en teolog, som undergått examen för teologisk fakultet (§ 7). »Undervisningen i förordnada vetenskaper och övningar bör försiggå så, att ingen må försummas uti det han har lust att lära, icke heller någon oordning därvid förelöpa, utan så lämpas, som vars och ens ämne samt gjorda framsteg kräver» (§ 8). Kadetterna skola fördelas på tvenne klasser, de 15 mest försigkomna i den högre och de övriga i den lägre (§ 5). Varje kvartal låter chefen anställa förhör,³⁴⁾ varigenom kunskap vinnes om kadetternas fortgång i vetenskaper och övningar samt tävlan uppväcks dem emellan. Vid uppflyttning till den högre klassen skall chefen »förmämligast hava sitt avseende på vars och ens skicklighet och förvärvade framsteg» (§ 7). Även sådana ynglingar, som icke direkt tillhöra korpserna men ha lust och håg för de där meddelade vetenskaperna, må äga tillåtelse att mot viss avgift deltaga i undervisningen (§ 17). Varje sommar utsändes en fregatt på en tre månaders expedition i Östersjön under befäl av kaptenen (kaptenlöjtnanten)³⁵⁾ eller läraren i navigation. Härunder kommenderas varje dag en av de äldsta kadetterna att föra kommando på skeppet, varvid han erhåller särskild information av befälhavaren; i övrigt sättas kadetterna till alla slags förekommande sysslor för att på så vis vinna allsidig praktisk erfarenhet (§ 11). Då någon kommit så långt, att han anses kunna evertuera sig utrikes, permitteras han i högst tre år för tjänstgöring på örlogsskepp, tillhö-

³³⁾ Detta sistnämnda kompetenskrav tillfogades av SjöU d. 3 apr.

³⁴⁾ AK hade föreslagit examen endast en gång om året.

³⁵⁾ Att kaptenen (kaptenlöjtnanten) skulle kunna vara befälhavare är SjöU:s tillägg d. 3 apr.

rande främmande, helst krigförande europeiska stater (§ 12). Därefter får AK hos Kungl. Maj:t anhålla om vederbörandes utnämning till löjtnant, »på det belöning måtte bliva en säker påföljd av oförtruten flit och förvärvad skickelighet» (§ 13). »Så länge en kadett giver hopp om sig, det han för framtiden kan bliva skickelig att till officerare befordras, må han vid korpsen bliva och njuta det här ovan utsatta underhåll och information.» Den, som tre år varit till sjöss och därvid visat sig icke kunna tåla havet, bör emellertid förvisas från skolan;³⁶⁾ likaledes skall så ske, när vederbörande, trots varningar på grund av liderlighet eller annan grov vanart, icke synes förbättra sin vandel (§ 14). Dylika förseelser och över huvud taget felsteg, som icke falla under allmän lag, dömas av en krigsrätt, bestående av chefen, kaptenen (kaptenlöjtnanten), navigations- och artilleriinformatorerna samt trenne av de äldsta kadetterna. Av lämpliga straff nämnas: att under ett visst antal timmar bära gevär eller sitta på den till kadetternas övningar brukade kanonen samt vidare böter eller en viss tids arrest på vatten och bröd (§ 15).³⁷⁾

I SU dröjde man med att upptaga projektet till behandling. SjöU förlorade då tålmodet och beslöt den 9 maj, att en påminnelse skulle avgå. Denna redogör i enlighet med AK:s yttrande för det dittillsvarande lärosättets otillräcklighet och påpekar efter Sparre, att man av andra makters åtgöranden, särskilt då danska amiralitetets kadettinstitution, sett möjligheten och nödvändigheten av att blivande sjöofficerare erhålla utbildning och undervisning inom samtliga grenar av sjömanskapet. Expeditionen utmynnar i en hemställning att de behövliga medlen må tagas ur statskassan, om den projekterade fonden skulle visa sig otillräcklig.³⁸⁾

Hänvisningen till Danmark var icke illa vald. Rykten om

³⁶⁾ Tillägg av SjöU d. 3 apr.

³⁷⁾ Sparre hade även föreslagit »slag av daggen», men detta ströks av SjöU d. 3 apr. — SU:s handl. rör. DD 1746—47.

³⁸⁾ ibid.

krigshot från denna makt voro nämligen i svang.³⁹⁾ Emellertid bejdades SjöU:s memorandum vid DD:s sammanträde den 21 maj med den motiveringen, att LU först borde fullständiga sitt projekt om ett kadettkompani för armén. Den 12 juni fattar DD beslut om påminnelse av avlåtande, och den 17 i samma månad upptas den till behandling av SU, som anser, att ärendets utgång helt och hållet beror på hur det kan ställa sig med fonden. Med anledning av det snarlika förslag, som blivit väckt för arméns räkning, uppdrages DD att projektera en föreställning till ständerna om nödvändigheten av kadettinrättningar för både armé och flotta; SU förbehåller sig emellertid att sedermera få yttra sig om fonderna. Den 20 juli tar SU del av SjöU:s samtliga tidigare memorial. Det projekt, som skall inges till ståndens plena, bör vara sådant, att stånden snarast måtte kunna bifalla det; bl. a. måste invånarna i stad och land komma att betungas någorlunda lika, varjämte en metod för de föreslagna medlens insamlande bör anges. Till utarbetande av ett utlåtande häröver må därför särskilda deputerade utses; som sådana väljas friherre Cronhiort, greve Axel Sparre, magister Helin, handelsman Nettelbladh och borgmästare Ekerman.

Ärendets vidare gång är lätt att förutse. De deputerades inlaga av den 11 aug., som föreslår olika utvägar till insamling av de supponerade medlen, kom tydligen aldrig att upptagas till överbägande av SU. Det i utskottets handlingar rörande DD befintliga exemplaret bär ingen — eljest bruklig — påskrift om när det blivit uppläst, detsamma är förhållandet med ett annat exemplar i gustavianska papperen i Uppsala, varest även de övriga memorialen i frågan, försedda med vederbörliga påskrifter, återfinnas.⁴⁰⁾ Vid SU:s sammanträde den 12

³⁹⁾ I fråga om historiska detaljer som denna hänvisas i de fall, där annat ej angives, till C. G. Malmström: Sveriges politiska historia från konung Karl XII:s död till statsvälningen 1772, II—VI, Sthlm 1895—1901.

⁴⁰⁾ GP, sign. F 447, n:r 8—11.

dec. — alltså strax före riksdagens avslutning — läggas åt skilliga ärenden, »varöver ännu ej blivit resolverat», ad acta; en bifogad lista på de handlingar, som fingo ett dylikt öde, upptar även »memorial ang:de en kadettkorps inrättande vid amiralitetet i Karlskrona». ⁴¹⁾

Man frågar sig onekligen, varför en så relativt utförlig handling som den ovan skildrade fick utmynna i intet. Att söka anledningen härtill i partipolitiska motsättningar torde vara obefogat, eftersom SU var hattarnas säkra instrument under riksdagen. Någon friktion mellan de olika stånden är ej heller gärna tänkbar; de ofrälse hade ju all anledning att känna sig tilltalade av ett förslag, som avsåg att ge även deras barn en säkert stipulerad plats bland en blivande elit av svenska sjöofficerare. En dylik motsättning skulle f. övr. med största sannolikhet ha avspeglat sig i protokollen. Den verkliga anledningen till att ärendet rann ut i sanden måste därför vara densamma som hindrat tidigare riksdagsbeslut i frågan att realiseras: bristande medel. Visserligen vidtogos under riksdagen åtskilliga åtgärder till försvarets stärkande, men dessa voro förvisso av mera nödvändig art än den här behandlade. Till den föreslagna fonden hyste SU tydligen ingen tilltro, vilket är fullt förklarligt, eftersom ju även S:JU ställt statskassans eventuella anlitage i utsikt.

Diskussionen under 1746—47 års riksdag ledde alltså icke till något slutgiltigt resultat. Ett tämligen utförligt förslag till kadettinstitutionens närmare genomförande hade ju emellertid utarbetats, och frågan hade ägnats så pass stor uppmärksamhet, att AK hade all anledning att med gott hopp åter upptaga den. I dess berättelse till 1751—52 års riksdag refereras vad som tidigare blivit åtgjort i saken och framföres ännu en gång samma projekt. Motiveringen har nu dock i någon mån förändrats, i det att kravet på effektiv utbildning synes vara starkast understruket. En sjömans kunskaper måste inhämtas »med fullkomlig redighet», heter det. »Denna kunskap ford-

⁴¹⁾ SU:s prot. 1746—47.

rar jämväl en sådan grundläggning uti andra vetenskaper och i synnerhet matematik, vilka med sjöväsendet en oskiljaktig gemenskap hava, att den, som vill bringa sig till någon höjd däruti att icke blott nöja sig med skalen utan att smaka kärnan, dem för ingen del umbära kan.» Den i några enstaka fall begagnade utbildningsvägen att först bedriva studier vid någon akademi är omöjlig för de flesta, och den undervisning, som av tvenne officerare vid staten ges i navigation, sjöartilleri och förberedelserna till skeppsbyggeriet, måste anses vara otillräcklig. Kollegium återupprepar vidare kritiken av den ensidighet, som följer av den dittills praktiserade metoden. Under rådande förhållanden kan den utrikes tillåtna icke heller göra sig vederbörlig nytta av sin utomlandsvistelse, »ty några utländska språk har han icke haft tillfälle här hemma att lära och kan fördenskull icke få något kommando utan måste i början merendels fara för matros; kan han sedan som en främling få en underofficers syssla ombord, är sådant för de flesta det högsta». Hos andra sjömakter, även Sveriges närmaste grannar, behöver ingen förnöta sin »kvicka ungdomstid» med att sköta en tjänst, utan vederbörande blir »efter en god grundläggning underhållen uti stadig och jämn utövning av vad förenämnda trenne grenar⁴²⁾ av sjöväsendet tillhör med det mera, till dess han immediate ifrån kadett befordras till löjtnants- eller överofficerspost»; underofficerarna däremot bli alltmer rutinerade i sin detalj och få även de en slags befordran genom förflyttning till större skepp samt löneförhöjning. Just dessa förhållanden i grannstaterna böra mana till handling även för Sveriges del. AK bifogar därför »Underdånigt projekt till en kadettkorps inrättning här vid amiralitetet». Detta aktycke är — bortsett från oväsentliga detaljer — identiskt med DD:s memorial av den 21 april 1747. Vidare närslutes en ~~st~~stnadsberäkning. Redan vid föregående riksdag hade Sparre uppgjort en sådan med slutsumman 13,110 d. sm., ehuru den då icke medtagits i DD:s förslag. AK:s nya överslag är i

⁴²⁾ D. v. s. artilleri-, styrmans- och skepparestaten.

huvudsak detsamma som Sparres, men slutsunman är något högre: 13,790 d. sm. Häri inräknas icke kostnaderna för kadetthuset; därest dessa icke kunna uppföras på extra ordinarie stat, böra de till skolans drivande anslagna medlen, vilka förslagsvis kunna erhållas genom debitering av ett öre kop:mt på varje innevånare i riket, användas för sådant ändamål och skolan därunder t. v. ligga nere.⁴³⁾ Likheten mellan AK:s projekt och de vid 1746—47 års riksdag framförda förslagen förklaras därav, att Sparre sedan april 1747 var kommandör vid amiralitetet i Karlskrona och sedan november 1748 även ledamot i AK.⁴⁴⁾

SJU har vid sammanträde den 14 oktober 1751 inga större invändningar att göra. Inrättningen borde ordnas »så smake, lig, att icke ens en ömhjärtad fader hade betänkande att sätta sin ende son dit, fast man icke vore i stånd att giva den samma utvärtes glans, som den hos andra sjöpuissancer har medelst kostbara uniformer med mera dylikt». Ynglingarna vid volontär- och kofferdikompanierna skola icke ingå i korpsen, men antalet bör icke desto mindre vara 100. Antagningsåldern föreslås sänkt till 12 år såsom minimum, emedan barn »vid den åldern äro mest böjliga och hava merendels icke ännu fått någon särdeles smak av någon viss levnadsart», och stånds fördelningen borde ske efter proportionerna 40: 20: 20: 20. Till undervisningen fogas även övning i att simma. Hur varmt projektet låg utskottet om hjärtat, framgår därav, att man beslöt, »att för det första om denna inrättnings nödvändighet och nytta göra hos höglovl. SU en sådan förelöpnad föreställning, att utan densamma man icke såg detta verk vara hulpt, varefter deputationen ärnade reglera alla sina övriga mått i anseende till försvarsverket till sjöss». En dylik expedition justerades den 2 okt. och innehöll uppgift på hur många överofficerare, som för tillfället fattades, nämligen 13 kommandörkaptener och kaptener, 9 kaptenlöjtnanter och artillerilöjtnanter och 28 löjtnanter. Till dessa relativt små

⁴³⁾ SJU:s handl. 1751—52.

⁴⁴⁾ G. Elgenstierna: Svenska adelns ättartavlor, VII, s. 415.

siffror påpekades emellertid, att många officerare äro permitterade utrikes, varför de vid behov icke torde kunna omedelbart påräknas. Sjöförsvarets stora betydelse framhålls med särskilt understrykande av att de svenska flottstationerna i Karlskrona och Stockholm genom sin tidigare isfrihet tillåta eskaders utlöpande före en liknande aktion från ryska sidan. Till skapande av en stark flotta, vars avsaknad »vore detsamma som att renoncera på den förmån själva naturen till Sveriges försvar givit», är en kadettinrättning nödvändig; nyttan av en sådan bevisas av den skola, som kardinal Alberoni låtit grunda i Spanien, och som visat sig ha varit av stor betydelse och verkan i detta lands senaste krig mot England.⁴⁵⁾ Samma dag, som detta betänkande justerades av SJU, hölls gemensamt sammanträde med LU, varvid den invändningen gjordes, att den påtalade institutionens nödvändighet fastslagits redan vid föregående riksdag; nu gällde det den närmare utformningen och lämpligaste sättet för förslaget genomförande. I anledning härav uppdrog SJU åt överkommissarie Bergenhielm att uppsätta ett detaljerat projekt. Sedan detta blivit färdigt, diskuterades det punkt för punkt vid sammanträden den 2 och 4 november. Meningarna bröto sig ifråga om korpsens storlek. General von Ungern-Sternberg och borgmästare Forsell ansågo, att 50 kadetter skulle fylla behovet, medan förslaget om 100 ynglingar försvarades av Erik Sparre och kapten Hästesko under hänvisning till officersbristen och dennas skadliga verkningar under sistförflutna krig. Hästesko hotade t. o. m. att ingå till SU med en egen föreställning, om utskottet stannade vid en annan mening än hans. Någon ändring i den projekterade expeditionens förslag skedde icke vid justeringen.

Tillsammans med ett protokollsutdrag, avsett att inges till ständens plena och innehållande de olika motiveringar, vilka framförts av AK och SJU i ovan refererade handlingar, upptas DD:s projekt i SU den 3 dec. Hästesko, Erik Sparre och amiral Carl Hans Sparre uttala härvid sitt gillande. Stånds fördel-

⁴⁵⁾ SU:s memorial och prot.-utdr. fr. DD 1751—2.

ningen väcker emellertid en diskussion till liv. Von Lantingshausen förklarade nämligen, att han hyste den största högaktning för bondeståndet, »men som han hölle det skadeligt för riket, att sådana inrättningar skulle göras, varigenom allmogens barn dragas ifrån landskulturen, såsom ock var och en persons enskilda lycka är därmed mera befördrad, om han bliver vid åkerbruket, än om han lämnar och traktar efter att komma i annat stånd, så önskade han, att det villkoret måtte uteslutas och hellre bondeståndet undantagas ifrån bidragande till fondernas uppbringande till detta behov». Med anledning härav fann utskottet, att det i sig själv vore bättre, om någon ståndsklassifikation icke lades till grund för antagandet till kadettskolan; i stället »bör vars och ens snille och böjelse därvid beprövas och goda ämnen därefter antagas utan avseende på stånd och värde». Denna synpunkt har av allt att döma till upphovsman ingen mindre än biskop Browallius, som framhöll, »att vars och ens genie noga måtte beprövas, på det icke ett bättre ämne måtte komma att stå tillbaka för en annans ägande protektion, vilken dock kunde giva mindre hopp om sig». I övrigt — fränsett en ändring av inskrivningsavgiftens storlek — godkännes projektet, och sedan Sju den 7 jan. reviderat detsamma i enlighet med SU:s mening, inges det enligt beslut av den 24 jan. till ständerna tillsammans med det förut nämnda protokollsutdraget.

Efter att vid åtskilliga tidigare riksdagar ha varit väckt förgäves skulle nu frågan alltså äntligen upp i ståndens plenum. Förslaget hade ju hittills utformats i fredlighetens tecken. Visserligen hade debatten om det erforderliga antalet kadetter haft sina poänger, och visserligen låg i diskussionen om ståndsfördelningen ett farligt ämne till större stridigheter, men dess tvistefrön hade dock icke fått stå hindrande i vägen för sakens genomförande i en eller annan form. Annorlunda skulle förhållandet bli vid ärendets vidare fortgång. Innan vi övergå till beskrivning härav, kan det vara lämpligt att redogöra för vissa partier i det till ständerna inlämnade projektet. De viktigaste ändringarna äro redan angivna i och med skildringarna

av deras tillkomst här ovan. Korpsens stationering till Karlskrona motiveras med att »ynglingarna därstädes uti deras utbildning ej bliva lätteligen distraherade ifrån de fattade idéer om sjön utan däruti stadigt och dagligen kunna underhållas, då de ej hade tillfälle att nästan höra talas om annat än om sjön och skepp, tackel och tyg med vad mera därtill hörer» (§ 1). »Det bliver ingen av vad stånd han vara må betaget att sätta sina barn uti denna korps, när de för sjöväsendet hågade finnas eller eljest skickeliga prövas att enligt de här utsatta regler varda däruti antagna» (§ 3). Såsom allmänna kvalifikationer för antagande stadgas: ynglingarna skola vara välslakade och utan kroppslyten samt »äga kvickhet och böjelse för sjöväsendet»; de måste vidare hava inhämtat nödiga stendoms-kunskaper samt vara hemma i läsning, skrivning och räkning (§ 2). Mellan de antagna kadetterna får det icke råda någon annan olikhet än den, »som de sig genom deras egen flit och skickelighet förvärva, så att den som sig mest förkovrar närmast till befordran är berättigad» (§ 5). AK må till varje riksdag inkomma med en redogörelse för själva inrättningen och de därtill anordnade medlen (§ 3). Kostnadsförslaget är nu i samband med skolans utökning till 100 verkliga kadetter väsentligen höjt och slutar på 40,770 d. sm. (§ 11).⁴⁶⁾ Någon antydan om hur denna summa skall anskaffas ges icke; frågan om att projektera en fond hade vid Sju:s sammanträde den 2 nov. avförts såsom olämplig att upptaga, alldenstund liknande försök vid tidigare tillfällen lett till negativt resultat.

Utrådesbestämmelserna förefalla ju efter nutida uppfattning och förhållanden att på ett rationellt och rättvist sätt reglera tillströmningen. För de ofrälse stånden vid 1751—52 års riksdag tedde sig emellertid saken tydligen icke så. Sedan R. o. A. den 29 februari 1752 bifallit SU:s projekt med undantag för stationeringen, i samband varmed utskottet anses böra utröna, »huruvida samt vad antal av berörda kadetter

⁴⁶⁾ ibid.

kunde, i anseende till galärernas särskilda beskaffenhet och manöver, fördelas och till nödig kunskaps erhållande därom få deras station vid galäreskadern här i Stockholm»,⁴⁷⁾ och sedan Pst godkänt det ingivna förslaget utan någon som helst invändning, tog Bgst upp frågan den 8 apr. Det är utan tvivel erfarenhet av nödvändigheten att ha säkra bestämmelser åtminstone på papperet som gör, att ståndet härvid återupplivar den av SU strukna föreskriften om särskilt stipulerade proportioner mellan kadetterna till deras ständursprung: hälften frälse mot hälften ofrälse.⁴⁸⁾ Ständsmötsättningarna, som gjort sig så starkt märkbara i frihetstidens början, voro ingalunda definitivt bragta ur världen. Vid riksdagens begynnelse hade de åter stuckit upp huvudet, och nu vid ständermötets förestående slut blevo de åter aktuella även i andra ärenden än här ifrågavarande. Även bakom kravet på att antalet kadetter endast till en början skall vara 100 och sedan allteftersom befördran nedskäras till 50, anar man gärna misstankar från ståndets sida om att en för stort tilltagen tillströmning skulle medge större utrymme åt våld vid framtida avancemang.⁴⁹⁾ Under alla förhållanden gillades synpunkterna av de tvenne övriga ofrälse stånden, av Bdst den 22 apr. och 28 maj, av Pst den 27 maj. I en annan synpunkt förenade dessa båda sistnämnda stånd sig emellertid med R. o. A. Vid sammanträdet på riddarhuset den 20 maj upptogs nämligen till övervägande hur man på lämpligt sätt skulle kunna visa konungen sin tacksamhet för dennes privata kadettskola. Saken hade varit före

47) ED:s prot. med konc. och handl. 1751—52.

48) ED:s utdrag av ståndens prot. 1751—52. — Till förklaring av detta förmodande må anföras, att ehuru adeln genom ständsstriden vid frihetstidens första riksdagar fränhänts företrädesrätten till även de militära beställningarna upp till överstelöjtnant, börden alltjämt spelade en avgörande roll vid officersskårens rekrytering. I slutet av frihetstiden utgjorde t. ex. antalet ofrälse officerare inom artilleri och fortifikation endast c. 20 %. Se beträffande dessa förhållanden P. J. Edler: Om börd och befördran under frihetstiden, ak. avh. Sthlm 1915.

49) Se närmast föregående anm.

långt tidigare, i det att friherre G. D. Hamilton den 26 sept. och J. M. Lorentsson Svinhufvud den 4 okt. 1751 fört den på tal.⁵⁰⁾ Frågan hade tydligen understöd från de kretsar, som voro allierade med hovet,⁵¹⁾ ty både greve Brahe och Ungern-Sternberg deltog i behandlingen.⁵²⁾ Sympatierna för hovpartiet befunno sig f. övr. i stigande på riddarhuset under denna riksdag. Vid adelns ovan nämnda plenum fick saken nu den lösningen, att 50 stycken av kadetterna i den föreslagna inrättningen skulle stationeras i Stockholm; de, som hade håg för krigsvetenskapen, kunde då informeras i konungens skola, givetvis på bekostande av kadettfonden.⁵³⁾ Denna tanke vann, naturligtvis med iakttagande av nyss påtalade restriktion om antalets framtida begränsning, Pst:s och även Bdst:s gillande. Bgst vidhöll däremot den 27 maj sitt tidigare yttrande med tillägget, att SU snarast måtte laga, att en kadettinstitution i Karlskrona på minst 50 kadetter komme till stånd.

Med vissa av trenne stånd godkända förändringar hade alltså SU:s projekt antagits av ständerna och omnämnes med anledning härav i riksdagsbeslutet av den 4 juni. Det fanns emellertid en icke oviktig punkt, varom endast tvenne stånd förenat sig. Vid plenum den 8 apr. hade Bgst nämligen uttalat som sin mening, att den ordinarie staten icke kunde betungas med någon ytterligare påfrestning, men eftersom adelsfanan i fredstid förklarades kunna bestå utan officerare och i krig ledas av värvade sådana, borde kadettkorpsen bekostas på så sätt, att »den utur rikets kassa årligen utgående och indelta löningssumman för samtliga officerare vid adelsfanan, allteftersom de nuvarande herrar officerare avgå eller befördras, kunde indragas och sedermera till denna kadettkorps inrättning och underhållande för framtiden ständigt nyttjas». Den 28 maj heter det i samma fråga, att kostnaderna för ka-

50) RAP 18, ss. 36 och 73 ff.

51) Hamilton var väl anskrivnen vid hovet. Se Malmström a. a. IV, s. 339.

52) RAP 18, ss. 246 och 255.

53) ED:s utdrag av ståndens prot. 1751—52.

dettskolan kunde beräknas av statsmedlen, »till dess genom den föreslagna fonden av adelsfaneindelningen sådant framdeles kan bli åter ersatt». ⁵⁴⁾ I båda dessa yttranden instämde bondeståndet. Härmed hade det uppstått en söndering som skulle visa sig mäktigt att förhindra kadettskolans realiserande tills vidare. Ärendet togs inte upp i ED förrän den 4 aug., emedan det visat sig svårt att få tag i R. o. A:s och Bgst:s protokollsutdrag av respektive den 20 och 28 maj. Den 14 aug. uppstod emellertid diskussion om hur vissa delar av ståndens beslut skulle tolkas. Den viktigaste synpunkten härvidlag var frågan, huruvida de tvenne lägsta stånden uppsatt officerslönernas indragning vid adelsfanan ⁵⁵⁾ som ett sine qua non för sitt bifall till inrättningen över huvud. Häremot hävdades, att en dylik indragning måste betraktas som ett ingrepp i adelsprivilegierna, och man gjorde gällande, att borgar- och bondeståndet frångått sitt förbehåll genom att samtycka till riksdagsbeslutet. Särskilt greve Creutz gör vid sammanträdet den 18 aug. en dylik mening till sin. Vid samma dag företagen votering om expedition med eller utan adelsfanans inblandning stannade emellertid de tvenne högre ståndens representanter mot de tvenne lägres. De förra beslöt då att utskryva expeditionen utan tillägget för att dymedelst undvika allt ansvar vid kommande riksdag. Den 27 aug. tar borgmästare Pipping hem samtliga handlingar till närmare studium. Den 5 sept. redogör han så för sin uppfattning, som han bygger på en hittills onämnd detalj i den ovan relaterade ståndsbehandlingen. Pst hade nämligen den 7 maj efter Bgst:s

⁵⁴⁾ ibid.

⁵⁵⁾ Enligt Fersen (Hist. skrifter 2, s. 37) skulle detta förslag ha emanerat från hovpartiet. Om så varit fallet och projektet under sådana förhållanden väl varit ett politiskt schackdrag, måste saken dock sedan april månad ha kommit i ett nytt läge, i och med att konungens kadettskola enligt ständernas beslut skulle bekostas av de till den nya institutionen anslagna medlen. Den till hovpartiet räknade Ridderstolpe är, som vi strax skola se, i ED en varm förespråkare för riksdagsbeslutets realiserande med strykande av tillägget om adelsfaneregementet.

beslut den 8 och 22 april föreslagit återremittering till SU. Pipping förmenar nu, att ståndet därmed frångått sitt tidigare orserverade bifall, och eftersom vid sammanträdet den 27 maj intet återopande därpå skett, måste i grund och botten frågan om Pst:s ställning till de lägre ståndens förslag rörande fonden lämnas obesvarad. Saken skulle därmed kunna anses avgjord genom två stånds beslut mot ett. Borgmästaren ville alltså på ett fintligt sätt nedslå motståndaren med dennes egna vapen. När emellertid icke heller nu enighet kan uppnås, förbehålla sig även Bgst:s och Bdst:s representanter i ED att få ingå till Kungl. Maj:t med en särskild expedition, avfattad enligt den av dem företrädda uppfattningen, och den 30 sept. och 5 okt. lägga de två högre, resp. lägre ståndens deputerade dessa expeditioner till protokollet för att gardera sig mot risken att i framtiden bli ställda till ansvar. Sistnämnda dag tog Pipping åter hem alla aktstycken i ärendet. Den 26 okt. anmodas han återlämna dem. Under mellantiden hade han emellertid avrest till Finland och därför ingivit dem till Bgst:s kansli i förseglat konvolut. Detta brytes av ED den 2 nov., varvid en specifikation över akterna uppgöres. Vid samma tillfälle förklarar kammarherre Ridderstolpe sig villig att av egna medel ersätta statskassan med 1,000 plåtar för den förlust, som skulle åsamkas den genom att tillägget om adelsfanan icke komme med i expeditionen. Av borgare och bönder göres då gällande, att hela frågan lagts ad acta. Genom uppläsning av föregående protokoll konstateras dock, att så icke är fallet. Ett medlingsförslag, gående ut på att ständerna varit ense om questio an men icke kunnat ena sig om fonden, framkommer, men vid votering därom den 4 nov. rösta bönder samt tvenne ledamöter av Bgst mot detsamma. Från motsatta hållet göres då det påståendet, att majoritet därmed blivit uppnådd, vilket emellertid av de förstnämnda bestrides. När expeditionen den 6 nov. skall underskrivas, finna de båda lägre ståndens samtliga representanter densamma »offormelig», varför en ny skall uppsättas. Eftersom emellertid inga fler mål än detta återstå, beslutar man, att vissa ledamöter av varje stånd den 9 i sam-

ma månad skola samlas för att ombesörja underskriften. Vid detta tillfälle är ståndsmotsättningen dock alljämt densamma som förut, »varmed överläggningarna om detta mål upphörde sedan därvid intet vidare stod till görande, emedan deputationen med allo redan var åtskild». ⁵⁶⁾

Med rätta ställer sig AK i sin berättelse till påföljande riksdag frågande inför det faktum, att föregående ständermötes beslut icke blivit satt i verkställighet. När nu ärendet åter tas upp, sker det under hänvisning till de redan tidigare papekade kadettskolorna i Danmark och Spanien men även andra liknande institutioner i Ryssland, England och Frankrike, varjämte fördelen av att äga ett till handelns utvidgande säkert stöd i ett starkt sjöförsvar särskilt understrykes. ⁵⁷⁾ Till grund för sin bearbetning av frågan lägger Sju projektet från 1752. En del ändringar i de organisatoriska föreskrifterna m. m. vidtagas, och antalet kadetter nedsattes till 50; det behövdes visserligen 100, men så många torde statskassan svårigen kunna bekosta. Genom underhandlingar med statsdeputationen utformas ett kostnadsförslag på 25,000 d. sm. Vad ståndsfordelningen angår, ansåg man den vid sammanträde den 9 dec. 1755 olämplig för skolans rekrytering med verkligt dugliga och för sjöväsendet fallna ynglingar, men senare har man tydligen hämtat lärdom från exemplet vid behandlingen av denna punkt under föregående riksdag; i protokollet för den 10 febr. 1756 heter det, att »till ärendets faciliterande hos de andra stånden kommer att föreslås det antalet av kadetterna må bestå av hälften frälse och hälften ofrälse». Beträffande konungens kadettskola stadgas, att de kadetter, som höra till denna inrättning men fått håg för sjöväsendet, må äga rättighet att ingå i den nya korpsen, vars stationering emellertid på grund av de skäl, vilka SU 1752 anfört, måste vara Karlskrona. Någon indragning av Adolf-Fredriks egen kår synes likväl därmed icke åstundas.

⁵⁶⁾ ED:s prot. med konc. och handl. 1751—52.

⁵⁷⁾ Sju:s handl. 1755—56.

På denna sistnämnda punkt ägde dock troligen genom befälshavarens gång en förskjutning i det styrande partiets mening rum. Anledningen härtill är att söka i hovpartiets planer på en med våld genomförd författningsändring och det omogna depositionsförsöket i juni månad 1756. I en del äldre källor och litteratur göras antydningar härom. G. J. Ehrensvärd anger i sin dagbok, att kadettskolan i Karlskrona tillkommit för att »ersätta den skada partihatet förorsakat med den kungl. kadettkorpsens reduktion», ⁵⁸⁾ och G. W. T[ibell] i Svenska Sjömanssällskapets handl. 1797 relaterar händelseförloppet så, att en av konungen gjord anhållan om ekonomiskt understöd för sin inrättning tillbakavisades av ständerna, emedan man fruktade, »att dessa ynglingar, av konungen uppfostrade, skulle giva regeringen ett mera inflytande än dåvarande förhållande emellan konung och ständer syntes tillåta», varför man i stället föreslog upprättande av korpsen i Karlskrona. ⁵⁹⁾ Ett dylikt direkt orsaksförhållande existerade ju icke, eftersom enligt vad vi ovan sett ett mer än 20-årigt förarbete låg till grund för det slutgiltiga förslaget. Däremot är det ytterst sannolikt, att misstankarna mot konungens kadettskola voro en pådrivande anledning till att ärendet vid denna riksdag fördes till ett definitivt slut. Ty dylika misstankar voro utan tvivel berättigade. Den i revolutionsförsöket deltagande och sedermera till döden dömd kaptän Magnus Tjeder Ståhlsvärd var en av den kungliga institutionens främste lärare, och även skolans befälhavare sedan 1754 kaptän Lorentz Giös tillhörde hovpartiets krets. ⁶⁰⁾ Man måste dessutom antaga, att även elever voro allierade med de personer, som ansågo sig företräda konungens synpunkter, vars frikostighet de förra hade att tacka för sin undervisning. Ett dylikt sakförhållande framskymtar i föregående mot drabanten Isac Silfverhielm, som anklagats för att offentligen ha propagerat för en utökning av konungens makt. Bland dem, som varit denne Silfverhielm behjälpliga

⁵⁸⁾ G. J. Ehrensvärd: Dagboksanteckn., Sthlm 1877—78, I s. 187.

⁵⁹⁾ I texten a. a., s. 82.

⁶⁰⁾ F. A. von Fersen a. a. 2, ss. 252, 289 o. 296.

att sticka sig undan och fly, återfinnes »kadetten Axel Jacob Amnorin, som — — — även befunnits hava emot 4 § i kungl. kungörelsen den 6 sept. 1751 sökt övertala andra att ga in uti vissa avsikter rörande riksdagsärender». ⁶¹⁾ Dessa förhållanden kunna med ganska stor visshet antagas ha inverkat på SU:s uppfattning. Vid behandlingen av DD:s memorial den 19 febr. hade detta vunnit gillande, men man hade stannat i beslutet att samtidigt som ärendet förelägges ståndens plena angiva en lämplig fond; härvid hade även officerslönerns indragning vid adelsfaneindelningen helt flyktigt berörts. Sedan hade saken emellertid fått vila, tills utskottet den 1 okt. godkände DD:s memorial utan några som helst restriktioner. Om man tar utskottets senare inställning till frågan om konungens kadettskolas vara eller icke vara i betraktande, ligger den slutsatsen nära till hands, att beslutet av den 1 okt. hade sina särskilda grunder och måhända även sitt bestämda syfte, mål. Vid ärendets behandling i ståndens plena höll den vid föregående riksdag framträdande motsättningen på att åter stjälpas hela frågan. Ståndskampen hade även vid detta ständermöte levt upp vid flerfaldiga tillfällen. Beträffande kadettskolan hade adel och präster intet att invända. Men i Bdst erinrade man sig genast, att två stånd stannat mot två betraktande det vid sistlidna riksdag väckta förslaget om indragning av officerslöner vid adelsfanan. När talmannen, Olov Häkansson, hemställde om bifall till SU:s projekt med särskild understrykande av fördelningen frälse-ofrälse, yrkades därför av flera talare, att sagda indragning skulle uppställas som villkor. Ärendet blev med anledning härav uppskjutet. Under tiden hann Bgst att den 11 okt. protestera mot § 6 i det projekterade riksdagsbeslutet, vilken handlade om kadettskolan, »emedan detta ärende icke ännu är avgjort och ståndet icke annars låter bevilja denna kadettkorps inrättning än med de villkoren att boställena och lönerna vid adelsfaneregementet indragas

⁶¹⁾ Riksdagstidn. 1755—56, s. 305. Denne Amnorin blev sedermera i likhet med flera andra i revolutionsplanerna inblandade för fordrad utom förslag (Malmström a. a. IV, s. 353).

och till fond härtill anslås»; protokollsutdrag härom skulle meddelas de övriga stånden. Vid böndernas plenum den 16 blev så detta sistnämnda bifallet. När Bgst därefter den 18 tog del av SU:s projekt, framhöll Kierman, vilken fungerade som talman, att adeln enligt lantmarskalkens meddelande till honom betraktade adelsfanan som en privilegiesak. Hans trogne partikamrat, borgmästare Renhorn — båda voro framstående hattar — lät sig detta inte bekomma. »Detta bestrides icke», säger han, »ej heller har frågan någonsin varit därom, som den icke heller än är. Utan här är frågan, om själva regementet är nyttigt och följaktligen nödigt, eller om det som både onyttigt och onödigt bör indragas och officerareboställen och lönerna användas till fond för en annan högst angelägen och nödig inrättning»; han slutar med ett påpekande av att adeln underlåter att upprätthålla det stipulerade antalet ryttare, vilket än mer bidrager till att lönerna förtäras till ingen nytta. I denna strävan efter att göra adelsfanans indragande till ett sine qua non understödes Renhorn av bl. a. borgmästare Cervin från Mösspartiet. Bgst:s beslut sker i enlighet med dessa båda antagonisters för en gångs skull samstämmiga uppfattning; dock må statskontoret t. v. få gå i förskott. ⁶²⁾ Senare på dagen anländer — liksom till bönderna — enligt beslut på riddarhuset samma dag en deputation på 12 personer, som meddelar, att den omstridda § 6 i riksdagsbeslutet må utgå; man förväntar emellertid likväl bifall till korpsen, vilken måste betraktas som högst nödvändig för sjövetenskapens uppodlande; adelsfanan har icke någon som helst samhörighet med detta ärende, och eftersom regementet är en privilegiesak, måste ju dess indragning betyda, att R. o. A. skulle bekosta en skola för både frälse och ofrälse. ⁶³⁾ Just denna dag hade en skrivelse, som konungen ingivit till rådet om att riksens ständer måtte på lämpligt sätt skaffa honom någon lättnad vad kostnaderna för hans kadettskola beträffar, behandlats i rådkammaren och remitte-

⁶²⁾ Bgst:s prot. 1755—56.

⁶³⁾ ibid.

rats till SU.⁶⁴) Redan den 19 avgav utskottet sitt svar, var det kunde hänvisa till att amiralitetskadettskolan blivit beslutad. Ty Bdst hade ändrat mening och under uttryckligt framhållande av den nytta inrättningen skulle medföra för riket i gemen och ofrälse barn i synnerhet — SjöU:s tal om »ärendet faciliterande» visade sig här ha varit förutseende — liksom den 19 beslutat bifalla SU:s projekt utan alla villkor. Så kunde då SU i sin skrivelse till Adolf-Fredrik med beklagande av statsverkets trångmål och under hänvisning till den nya inrättningen i Karlskrona stämpla den kungl. institutionen såsom numera umbärlig samt fornligen anhålla, att Hans Kungl. Maj:t därför ville upplösa densamma och fördela de där befintliga 42 kadetterna på olika regementen.⁶⁵) Eftersom konungens begäran i och för sig icke innebar någon anledning för utskottet till en dylik framstöt, måste dess inställning till denna undervisningsverk därigenom anses vara tydligt deklarerad. Den springande punkten är naturligtvis böndernas ändrade beslut. Adelns deputation tillkom på förslag av den med hovet allierade Wulfwenstierna,⁶⁶) men denne satt ej i SU och visste måhända ej om konungens anhållan. Bevektes bönderna genom adelns deputation, eller verkade andra krafter i det fördolda? Handlingarna tillåta mycket väl ett antagande i sistnämnda riktning. Det av hattarna behärskade SU visste vad svar det önskade ge konungen, det gällde endast att finna den rätta motiveringen. Så tillkom beslutet om kadettskolan i Karlskrona.⁶⁷)

⁶⁴) Rådsprot. i krigsärend. 1756.

⁶⁵) SU:s konc. 1755—56.

⁶⁶) RAP i R. o. A:s arkiv i Stockholm.

⁶⁷) SU:s skrivelse behandlades i rådet d. 10 nov., varvid man genom en sekr. lät hos konungen anhålla, att denne själv måtte återtaga distribueringen. Den 1 dec. skedde denna, och därmed hade Adolf-Fredriks kadettskola upphört att existera efter endast 8 års verksamhet (Rådsprot. i krigsärend. 1756). Vid 1760—62 års riksdag erhöll konungen emellertid 200,000 d. sm. i ersättning för sina kostnader; denna åtgärd ingår som led i det styrande partiets strävan att närma sig hovet mot slutet av sagda ständermöte (Riksdagstidn. 1760—62, s. 348, Malmström a. a. V, s. 188).

Detta beslut expedierades i ED den 25 okt., och kungligt brev utfärdades därom i rådet den 5 nov. Samma dag utskredas åtskilliga fullmakter och gåvos en del bestämmelser i anledning av en skrivelse från SU den 22 okt. Denna grundade sig i sin tur på bearbetning av SjöU, som hemställt till prof. Klingensstierna, vilken under denna riksdag blivit utsedd till informator för prinsarna, att nämna lämpliga personer till vissa poster vid skolan. Till professor utsågs astronomiobservatorn i Uppsala Bengt Ferner, en lärjunge till astronomie prof. Märten Strömer. Denne senare skulle emellertid t. v. själv åtaga sig professorssysslan vid kadettskolan för att bringa inrättningen på säkra fötter. Han skulle som betalning för detta uppdrag erhålla ett särskilt understöd på 4- till 6,000 d. sm. Som hans närmaste medhjälpare i matematik utsågs en »adjutant»,⁶⁸) fil. mag. Carl Gustaf Bergström. På sysslan som lärare i ritning och teckning fick konduktören vid fortifikationen Per Brelm fullmakt, och informator i teologi och moral blev mag. doc. i Uppsala J. Gottmark. Övriga lärare skulle AK tillsätta.

Så hade då äntligen kadettskolan blivit stadfästad och av Kungl. Maj:t påbjuden. Ärendet hade ju varit segslitet, och man måste onekligen ge AK ett erkännande för den oförtrutenhet, varmed saken blivit förd på tal den ena gången efter den andra. Bland dem, som bidragit till förslaget närmare utformning, står framför andra Abraham Falkengrün, vilken ju givit den rent pedagogiska motiveringen, och Erik Sparre, som uppgjorde det grundläggande utkastet till skolans gestaltning. Även andra utskottsledamöter, t. ex. Browallius, hade verksamt bidragit i en eller annan detaljfråga. För det sammanlagda resultatet skall mera detaljerat än hittills skett redogöras i ett flertal olika sammanhang i det följande.

(Forts.)

⁶⁸) Man frapperas en smula av denna titel. Benämningen adjunkt förefaller mera adekvat. Handlingarna ha dock konsekvent — på ett undantag när — den förra beteckningen.

Uppgifter angående främmande mariner (U F M n:r 4/37)

hämtade ur fack- och dagspress av Marinstabens pressdetalj
under tiden 16 mars—15 april 1937.

Meddelande.

På förekommen anledning fästes uppmärksamheten därå:
att sakinnehållet i här återgivna uppgifter helt får stå för
de som källa angivna pressorganens räkning;
att i ett flertal länder censur i olika former eller pressens av
allmän politisk oro föranledda, självpåtagna återhållsamhet f. n. ger
en ofullständig och i vissa fall avsikligt vanställd bild av de flesta
militära spörsmål.

Aktuella spörsmål.

Slagskeppsbestyckningen.

Den 27 mars har enligt dagspressen japanska regeringen till den
brittiska överlämnat sitt väntade avböjande svar angående anslutning
till 1936 års Londonfördrag om kvalitativa marina rustningsbegrän-
ningar, närmast åsyftande att slagskeppsbestyckning ej skulle givas
grövre kaliber än 35,6 cm. (14 tum). Man motiverar avböjandet där-
med, att enbart en begränsning av kanonkalibern utan att samtidig-
begränsa totaltonnaget är meningslös.

Vad **Storbritannien** beträffar har enl. **Daily Telegraph** den 19
mars förste amiralitetslorden redan den 18 mars i parlamentet för-
klarat, att vilken ställning Japan än komme att intaga i fråga om
kanonkalibern, så komma de brittiska, nu under byggnad varande

fem slagskeppen att bestyckas med 35,6 cm. kanoner, vilket han an-
såg ångalunda skulle göra dessa fartyg till sämre slagskepp än andra
länders. Enligt **Le Yacht** den 27 mars 1937 komma de nämnda slag-
skeppens bestyckning att bestå av 12 st. 35,6 cm. kanoner i fyra trippel-
torn, 12 st. 15,2 cm. kanoner i sex dubbeltorn och talrika luftvärns-
pjäser av flera kalibrar.

Föreanta Staterna komma enl. **The Navy**, april 1937 att bestycka
sina båda slagskepp, som stapelsättas den 1 juni 1937 och erhållit
namnen »North Carolina» och »Washington», med 9 st. 40,6 cm. ka-
noner samt en medelsvår bestyckning för både flackbane- och luft-
värnseld av 12,7 cm. kanoner. Tidskriften uppgiver, att U. S. A. se-
nare under detta år kommer att stapelsätta ytterligare tre slagskepp
för att hålla jämn takt med Storbritannien.

I fråga om **Japan** vet man efter vanligheten mycket litet och
mångahanda gissningar — ty stort annat torde det knappast vara
med hänsyn till den stränga sekretess, varmed japanska rustningar
nu omgivas — löpa därför runt i världspressen. Bl. a. ha sedan några
månader livliga rykten cirkulerat om slagskepp på 50,000 ton med
45 cm. kanoner. **Kieler Neueste Nachrichten** den 31 mars 1937 har
från tillförlitligt håll erfarit, att dessa rykten äro osanna. Det torde
enl. tidningen förhålla sig så, att japanska amiralitetet ännu icke av-
slutat den prövning av frågan, som betingas av de beslut, som fattas
av Storbritannien och U. S. A. Även **Daily Telegraphs sjömilitäre**
korrespondent anser den 6 april 1937, att ifrågavarande rykten äro
mycket tvivelaktiga men påpekar, att den japanska marinbudgeten
med all sannolikhet kommer att starkt stiga under det kommande
året, beroende på ett omfattande men till sina detaljer helt okänt
program.

Ubåtskrigets begränsning.

Brittiska regeringens anmodan av den 26 november 1936 till
samtliga länder att ansluta sig till förlängd giltighet tillsvidare av
bestämmelserna i 1930 års Londontraktat om ubåtskrigets begräns-
ning kommer att biträdas även av Norge; även övriga nordiska
stater hava förklarat sin avsikt vara att göra detsamma.

Denna anmodan gjordes i samförstånd med den nämnda trakta-
tens övriga signatärmakter — U. S. A., Japan, Frankrike och Ita-
lien — och har biträts av bl. a. Tyskland och Sovjetunionen.

(Tidens Tegn den 12 april 1937.)

Svensk uppfattning av den brittiska upprustningen.

I **Evening Standard** den 22 mars 1937 har Mr. Churchill i en artikel om brittiska flottans upprustning skrivit bl. a. följande:

»Den svenska utrikesministern, herr Sandler, har vid sin ankomst till London denna veeka yttrat en del märkliga ord om det brittiska upprustningsprogrammet, däri han kallade detsamma för ett värn för freden.

Om man betänker, att Sverige under världskriget var neutralt och av oss ofta ansågs knutet till Tyskland, att det är en Östersjöstat med livliga kommersiella och kulturella förbindelser med detta land, samt att svenskarna ådagalägga starkt intresse för Nationernas Förbunds pakt, är en sådan förklaring i hög grad ägnad att övertyga befolkningen i detta land (Storbritannien), att de motiv som lett den brittiska regeringen icke äro missförstådda av de fredsälskande makterna på kontinenten».

Storbritannien i Ostasien.

Under parlamentsdebatten om marinbudgeten har förste amiralitetslorden yttrat, att Storbritannien måste vara starkt till sjöss både på det västra och östra halvklotet, men i så försiktiga ordalag, att man icke därav kunnat draga några slutsatser om hur stark den kommande brittiska ostasiatiska flottan kommer att bli.

I **Manchester Guardian** den 13 mars anser tidningens sjömilitära korrespondent att en sådan flottas minimistyrka bör vara:

5 slagskepp,	4 depåfartyg,
10 kryssare,	1 verkstadsfartyg,
24 jagare,	12 minsvepare,
2 hangarfartyg,	12 eskortfartyg,
18 ubåtar,	6 minutläggare.

En sådan flotta är dock väsentligt svagare än den som föreslogs av Lord Jellicoe efter hans rundtur i Dominions 1919. Hans förslag omfattade nämligen bl. a. 8 slagskepp och 8 slagkryssare.

Det är givet, att en sådan flotta icke kan bildas genom avstående av några fartyg från nuvarande flottor i hemfarvatten och i Medelhavet utan måste helt och hållet nyskas. Det kan heller icke begäras att de brittiska skattebetalarna ensamma skola finansiera en sådan flotta, vars anskaffning skulle bli en engångsutgift på c:a 70 mill. pund st. och medföra en årskostnad för underhåll och bemanning av c:a 12 mill. pund. Dominions hava också numera väsentligt större intresse av att bidra till skyddet av sin export, så

luada har t. ex. utförelsen från Australien, som år 1887 belöpte sig till ett värde av 26 mill. pund, nu stegrats till 113,6 mill. pund. Antalet brittiska handelsfartyg med en storlek över 3,000 tons, som dagligen äro till sjöss inom operationsområdet för en brittisk ostasiatisk flotta, är mer än 400.

Italiens sjömakt i Medelhavet.

Mr. Bywater gör i **Daily Telegraph** den 24 mars 1937 en undersökning av möjligheterna för Italien att — som av den italienska pressen högljutt tillkännagivits vara fallet — behärska passagen mellan Sicilien och Afrika, vilken fråga tydligen varit avsedd att prövas vid den krigsövning, som ägde rum i närheten av dessa farvatten i samband med Mussolinis besök i Libyen.

I övningen deltog inga slagfartyg men däremot större och mindre kryssare, åtskilliga jagare, ubåtar och minutläggare samt talrika flygplan. Italien tycks förlita sig huvudsakligen på ubåtar och flygplan understödda av mycket snabbgående kryssare och andra mindre övervattensfartyg. Styrkan hos flygstridskrafter vid anfall mot örlogsfartyg är emellertid mycket problematisk och motmedlen mot ubåtar äro numera så utvecklade, att en därmed välutrustad flotta icke kan hejdas endast med ubåtar.

För att skaffa sig och bibehålla herraväldet över den nämnda Thavs-korridoren skulle Italien behöva en stor flotta av slagfartyg vid sidan av en markerad överlägsenhet i förhållande till den antagne motståndaren i fråga om kryssare, hangarfartyg och jagare. Denna överlägsenhet existerar emellertid icke och kommer än mindre att vara för handen, sedan de nuvarande brittiska och franska flottbyggnadsprogrammen blivit genomförda.

Italiens påstådda förmåga att »klippa av Medelhavet» bygger därför icke på verklig grund. Sanningen är i stället, att Italien självt är betydligt mera sårbart för anfall både från sjön och luften än någon av dess viktigare grannar i Medelhavet.

Skattefrihet för officerare m. fl. i Finland.

Ur Huvudstadsbladet den 22 mars 1937 citeras:

Förslaget om skattefrihet för arméns officerare och underbefäl understödes även av Ilkka (agr.): »Statsutskottet har föreslagit, att regeringen måtte närmare bereda frågan och till riksdagen avge en proposition i densamma. Till utskottets betänkande ha socialister-

na fogat en reservation, vari säges, att det icke är skäl att bland de skattebetalande medborgarna skapa en sådan privilegierad grupp. Vi ha i likhet med statsutskottet i motiveringen till dess beslut redan tidigare framhållit, att de vid försvarsverket anställda förhållanden även i övrigt äro så säregna, även om man icke skulle taga i betraktande, att de sakna rösträtt, att man icke kan anse, att någon annan tillfogas någon orätt, även om det ifrågavarande undantaget skulle göras för dem. Det skulle endast innebära ett rättvis tillämpande av jämnviktslagen på förhållandet mellan rättigheter och skyldigheter.»

Starbåtsseglingar för sjöofficerare i Kiel.

»III. Internationale Marine-Pokal-Segelwettfahrt» för året äger enl. **Kieler Neueste Nachrichten** den 6 april 1937 rum den 17—22 juni i Kiel. Seglingarna äga rum enl. motsvarande bestämmelser som föregående år i av tyska marinen tillhandahållna starbåtar. De deltagande främmande officerarna erhålla utan kostnad hyttplatser ombord på ett särskilt »Wohnschiff» och få intaga sina måltider i det närliggande »Offiziersheim». För att bereda deltagarna tillfälle till någon träning ställas fr. o. m. den 14 juni båtar till förfogande härför. För de främmande officerare, som önska kvarstanna och deltaga i »Kieler Wochen» under den 20—26 juni pågående seglingar, ställas ävenledes båtar till förfogande. Även under sådant kvarstannande äro deltagarna alltjämt tyska marinens gäster.

Byggnadsprogram och budgeter, uppgifter angående personal och materiel m. m.

Storbritannien.

Mr. Hector Bywater, Daily Telegraphs kände sjömilitära korrespondent, levererar en ganska besk **kritik av den senaste brittiska kryssartypen.**

Under det att de under byggnad varande slagskeppen torde komma att bli »second to none» i förhållande till övriga moderna slagfartyg (se härom »Aktuella spørsmål») kan man tyvärr icke sägas detsamma om de senaste kryssartyperna, skriver sålunda Mr. Bywater.

Sju kryssare av Dido-klass, liknande de fyra fartyg av Arethusa-klass, som nu äro färdigbyggda, hava nyligen beställts till ett pris av 1,800,000 pund st. (25,220,000 kr.) pr st. Dessa fartygs kvalifikationer jämförda med några andra moderna kryssare framgå av följande jämförelse:

	Brittiska Dido	Italienska Garibaldi	Japanska Mogami	Tyska Nürnberg
Displacement	5,300	7,871	8,500	6,000
Fart	32,5	33	33	32
Utrustning	6—15 cm.	10—15 cm.	15—15 cm.	9—15 cm.
Vikt av breddsidan, kg.	272	454	680	413
Besättning	460	600	750	657

Det påpekas, att det sista fartyget av Amphion-klass (7,040 tons, 32,5 knop och 8 st. 15 cm. kanoner) endast kostade c:a 250,000 pund (4,9 mill. kr.) mer än det sista fartyget av Arethusa-klass, och att det synes vara dålig ekonomi att bygga de nu beställda kryssarna, som bliva underlägsna övriga maktens kryssare i nästan alla hänseenden.

(Daily Telegraph den 5 och 7 april 1937.)

Ett **rekord i snabbt fartygsbygge** har slagits av ett varv i Glasgow, där kryssaren Liverpool löpt av stapeln den 26 mars 1937 endast 13 månader efter kölens sträckning.

(Naval Chronicle den 26 mars 1937.)

De talrika nybyggnaderna för brittiska flottan kräva givetvis en **betydande personalökning** om man icke skall tvingas att slopa en del äldre fartyg, vilket är föga sannolikt.

1937 års program omfattar en personalökning av 11,000 man så att personalbeståndet skulle komma att uppgå till 112,000. Då emellertid den flotta, som beräknas bli färdig år 1940, kommer att kräva omkr. 125,000 man, blir det nödvändigt att intaga ytterligare 13,000 man, vilket måste göras snart, då det tager 3—5 år för att dessa en användbar sjöman. Det är icke uteslutet, att en tilläggsbudget härför kommer att senare presenteras. Utbildningen av all denna

personal vållar emellertid vissa svårigheter, då alla utbildningsetablissement redan äro fullbelagda. Som en åtgärd för att upphjälpa detta får man se bl. a. iordningställande av H. M. S. Caledonia (f. d. Atlantångaren Majestic) som logementsfartyg; detsamma har efter ombyggnad i dagarna ankommit till Rosyth.

Man har — i syfte att bidra till arbetslöshetens bekämpande — börjat antaga rekryter särskilt från de av arbetslöshet svårast drabbade områdena, vilka utbildas vid en särskild skola i Chatham. Där utbildas f. n. c:a 1,300 rekryter i åldrar varierande mellan 17 1/2 och 25 år i en kurs som pågår i sex månader, varefter de sändas ombord i fartyg för vidare utbildning.

Rekryterna genomgå först 2 veckors kurs, varunder bedrivs »drill» (formell exercis och gymnastik, beklädnadsvård, simning och lektioner för att bibringa eleverna en uppfattning om flottans uppgifter och mål). Därefter följer en disciplinär kurs på två månader med huvudvikten på »drill», varefter följer 11 veckors kurs i teoretisk och praktisk sjömanskap. De sista sex veckorna i Chatham nyttjas för särskilda yrkeskurser beroende på vilken yrkesgren eleven skall tilldelas.

(Daily Telegraph den 27 och 29 mars 1937.)

Planerna för utbyggandet av **Hongkongs befästningar** ligga sedan någon tid färdiga. I och med att Japan icke anslutit sig till 1936 års Londonfördrag om kvalitativa rustningsbegränsningar, synes Storbritannien hava uppgivit hoppet att kunna förlänga Washingtonkontraktatens förbud mot utökande av det ostasiatiska marina bas-systemet.

Det uppgives, att Hongkongs befästningar skulle komma att utbyggas under en period av fem år till en kostnad av c:a 10 mill. pund (194 mill. kr.), d. v. s. något mindre än vad Singapore kostat. Bland arbetena skulle komma att ingå bl. a. anläggandet av tre nya fort, fördubbling av luftvärnet samt anläggning av ett nytt vägnät huvudsakligen för att medgiva snabba förflyttningar av de motoriserade luftvärnsbatterierna mellan ett stort antal för desamma särskilt anordnade uppställningsplatser.

(Kieler Neueste Nachrichten den 2 april 1937.)

I enlighet med en med brittiska regeringen träffad överenskommelse skall **örlogsbasen Simonstown** nu förbättras och befästas enligt den plan härför, som av amiralitetet utarbetades redan 1928.

Förklarar den sydafrikanska försvarsministern, Mr. Pirow. Förutom befästnings- m. fl. arbeten, vilka skola utföras av den sydafrikanska armionen, är avsikten att utarbeta planer för erforderlig försvarssamverkan mellan brittiska örlogsfartyg och sydafrikanska flygstyrkor. (Daily Telegraph den 3 april 1937.)

Det **brittiska oljeförsörjningsproblemet** underlättas numera av att man på den västindiska ön Trinidad är i färd med att starkt utveckla där befintliga oljefyndigheter. Brittiska bolag ombesörja oljans utvinning, raffinering och transport, och stora upplag komma att iordningställas. Trinidad ligger ungefär mitt i det brittiska imperiet och dessa oljefyndigheter bli av stort värde i sådana krigsfall, då olja från de mesopotamiska och iranska oljefälten icke kan påräknas.

(Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 1 april 1937.)

En större **krigsövning**, i vilken stridskrafter ur både flottan, armén och flygvapnet skola delta, kommer att äga rum i juli och augusti detta år. Operationsområdet blir engelska sydkusten mellan Portsmouth och Lands End och ändamålet är att öva kustskyddet i allmänhet och skyddet av örlogsbaserna i Portsmouth, Devonport och Portland i synnerhet.

(Kieler Neueste Nachrichten den 6 april 1937.)

Sovjetunionen.

Enligt säkra källor torde det **ryska ubåtsbeståndet** inklusive under byggnad varande dylika f. n. vara 150 st., varierande i storlek mellan 200 och 2,200 tons. 60 av de nya båtarna jämte 10 äldre torde ligga i Östersjön och 30 i Svarta Havet. De största ubåtarna, på 2,200 tons med en betydande aktionsradie, äro stationerade i Vladivostok och utgöra där ett allvarligt hot mot de japanska sjöförbindelserna.

Tack vare det allttjämt växande inre kanalsystemet kunna dessa ubåtar jämte de nya torpedkryssarna (tidningen torde åsyfta de nya s. k. flagarna av Leningrad-typ på 3,000 tons. Pressdet:s anm.) och de 120 motortorpedbåtarna dirigeras till den sjöfront, där de bäst behövas.

(Kieler Neueste Nachrichten den 2 april 1937.)

Polen.

Jagaren Grom, som byggts i Cowes och egentligen är en liten kryssare, är färdigställd och har utfört en del fart- och andra prov utanför den engelska kusten.

(The Navy, april 1937.)

Enligt en utfärdad förordning har den västliga delen av Helahalvön utanför Gdynia i vissa hänseenden underställt militärmyndigheternas jurisdiktion. Rätt till bosättning och uppehåll inom området liksom uppförandet av byggnader, anläggandet av vägar, kanaler och diken m. m. får endast ske med dessa myndigheters medgivande.

(Kieler Neueste Nachrichten den 24 mars 1937.)

Estland.

Ubåten Kalev, som byggts i Barrow, anlände den 6 april till Portsmouth för att utföra diverse prov. Sedan dessa avslutats och fartyget den 20 maj representerat Estland vid kröningsrevyn å Spithead, beräknas fartyget den 21 maj avgå för att införlivas med den estniska flottan.

(Naval Chronicle den 9 april 1937.)

Tyskland.

Rikskansler Hitler har nu fastställt namn på de med Z 11—Z 16 hittills betecknade, under byggnad varande nya jagarna på 1,625 tons. Namnen hava tagits från i världskriget stupade, å jagare eller minsvepare såsom förbands- eller fartygschefer tjänstgörande officerar och äro:

Bernd von Arnim,
Erich Giese,
Erich Koellner,
Friedrich Ihn,
Erich Steinbrinck och
Friedrich Eckholdt.

De 10 första fartygen av denna typ, varav de två första »Leberecht Maas» och »Georg Thiele» nu trätt i tjänst, erhöilo namn redan i januari (jmf UFM 2/36).

(Kieler Neueste Nachrichten den 3 april 1937.)

Som man haft anledning att vänta vållar bemanningen av de i snabb takt färdigställda tyska örlogsfartygen vissa svårigheter. Visserligen har man i fråga om officerare och underofficerare kunnat i tjänst återtaga en del personal, som efter världskriget nödgades lämna tjänsten och vilka, trots att de äro ganska gamla, med sin krigserfarenhet utgöra ett värdefullt tillskott.

I fråga om manskapet låter sig emellertid detta icke göra, vilket orsakat, att man lider förklarlig brist på verkligt sjömansutbildat folk. För att råda bot härför har man till örlogstjänst antagit en del befarat manskap från handelsflottan med goda sjömanskapsmeriter. Det lärer därför nu också vara fallet, att de tyska handelsångarna i många fall gå med ganska starkt förminskade besättningar, ett förhållande som dock inte spelar så stor roll, då redarna tidigare under de senaste åren varit ålagda att öka besättningarna för att motverka arbetslösheten.

(Naval Chronicle den 26 mars 1937.)

I anslutning till årsmöte i Düsseldorf med »Deutsche Marinebund» den 17—18 juli kommer en division minsvepare och en division motorpedbåtar jämte ett moderfartyg att besöka staden och i samband därmed besöka även en del andra städer vid Rhen.

(Kieler Neueste Nachrichten den 21 mars 1937.)

Holland.

Det sig alltmera tillspetsande läget i Ostasien och dess återverkningar på Holländska Indien — vilket bl. a. orsakat en av 50,000 därstädes verksamma personer undertecknad petition till regeringen om ökade försvarsanstalter till koloniernas skydd — har föranlett regeringen till vissa åtgärder för det holländska försvarets stärkande.

Den under byggnad varande flottiljledaren Tromp, som med sina 3,350 tons, 6 st. 15 cm. kanoner, 32,5 knops fart och 290 mans

besättning egentligen är en liten kryssare (jmf »Dido» under Storbritannien), lär skola löpa av stapeln under april. (The Navy, april 1937, uppgiver att ytterligare ett dylikt fartyg är planerat. Pressdet:s anm.) Som ersättning för det gamla, 1898 byggda artilleriskolfartyget »Gelderland» skall byggas ett nytt sådant på 1,760 tons med 25,5 knops fart och 4 st. 12 cm. kanoner, vilket skall erhålla namnet »van Kinsbergen», jämte en minutläggare, som samtidigt skall vara skolfartyg. Av de under byggnad varande 8 st. minsveparna på 525 tons äro fyra avsedda för Indien. Nybyggnadsprogrammet omfattar vidare fyra ubåtar, två jagare och ett antal bevakningsbåtar.

(Kieler Neueste Nachrichten den 6 april 1937.)

Holländska riksdagen har bifallit ett lagförslag, varigenom **varnplikstiden ökats** för flottan med sex månader, för kustartilleriet med två och för armén med tre månader.

(Kieler Neueste Nachrichten den 20 mars 1937.)

Frankrike.

De sex **lätta kryssarna** på 7,600 tons av La Galissonnière-klassen med 9 st. 15,2 cm. kanoner och 32,5 knops fart närma sig nu snabbt sin fullbordan.

Det första fartyget, med nyssnämnt namn, har redan trätt i tjänst och »Jean de Vienne» kommer snart att följa efter, medan det tredje, »Marseillaise», håller på med sina provturer. Ytterligare två, »Montcalm» och »Gloire» äro nu klara att börja sina provturer och den sjätte, »Georges Leygues», lämnar snart byggnadsvarvet.

Fartygen äro konstruerade för 32,5 knops fart, men typfartygets överskred under ett 8-timmarsprov denna fart med nära tre knop

(Kieler Neueste Nachrichten den 8 april 1937.)

En modern krigsmakt är både för armén, flottan och flygvapnet **i behov av flytande bränsle**. För Frankrikes del uppskattas detta behov att i krigstid belöpa sig till 15 mill. tons, varav 12 mill. beräknas för armén och flygvapnet och 3 mill. för flottan. Franska örlogsflottans eget tanktonnage, 100,000 tons, räcker inte ens för det egna behovet. Även handelsflottan förbrukar emellertid olja: af

världens totala handelstonnage på 64 mill. tons äro 12 mill. motorfartyg och dessutom drivas ytterligare 20 mill. tons med olja d. v. s. ca hälften av världstonnaget kräver olja. Nämnvärda förråd finnas icke i landet och Frankrike synes icke i stånd att, som fallet är i Tyskland, kunna tillverka syntetisk bensin. Detta bränslebehov måste därför tillföras landet över havet dels från Amerika, dels den mänska oljan, som till 40 % ekonomiskt behärskas av Frankrike, dels Mossul-oljan, vars rörledningar utmyнна i franska Tripolisområdet och vidare den persiska och indiska oljan.

Medelhavet är emellertid inget franskt hav, och därför är skyddet av oljans tillförselvägar en av den franska flottans viktigaste uppgifter. Om kanalförbindelsen mellan Narbonne och Bordeaux kan fördjupas och breddas, så att oljan kan transporteras denna väg, slipper man passagen genom Gibraltar Sund, varigenom oljetillförseln kan ombesörjas antingen över Atlanten eller från Medelhavet.

En fransk general har nyligen yttrat, att för kostnaden av ett enda slagskepp skulle hela franska armén kunna motoriseras. Detta må vara riktigt men varifrån skola alla dessa motorer få sin olja om icke slagskepp kunna säkra sjöförbindelserna för tillförseln därav?

(Kieler Neueste Nachrichten den 7 april 1937.)

Den 13 april taga omfattande franska marina **krigsövningar** sin början i **Medelhavet**. Häri deltaga icke endast Medelhavsflottan utan även Atlantflottan, och övningarna avse att pröva skyddet av förbindelserna mellan Frankrike och Nordafrika. Övningar av denna omfattning hava icke på flera år bedrivits inom franska flottan.

(Kieler Neueste Nachrichten den 7 och 10 april 1937.)

U. S. A.

Med början den 14 april kommer amerikanska flottan att bedriva omfattande **krigs- och stridsövningar** i Stilla Havets nordöstra del mellan kaliforniska kusten, Aleuterna och Hawaji-öarna. I övningarna komma att deltaga 158 örlogsfartyg och 526 flygplan.

(Kieler Neueste Nachrichten den 28 mars 1937.)

Japan.

Sedan någon tid pågå i **Port Arthur** starkt påskyndade arbetet för att återupprätta platsen som **örlogsbas**. Några uppgifter om arbetenas art och omfattning föreligga dock icke.

(Naval Chronicle den 9 april 1937.)

Chile.

Chilenska regeringen har från ett flertal utländska varv infordrat anbud på två kryssare på 8,000 tons och en kryssare för utbildningsändamål på 6,000 tons.

Det synes alltså, som om Chile i likhet med Argentina kommer att övergiva den hittills på segelfartyg bedrivna utbildningen av sina sjökadetter. Liksom Argentina haft sitt välkända övningskepp »Presidente Sarmiento» har Chile för samma ändamål haft »General Baquedano».

(Le Yacht den 27 mars 1937.)

Litteratur.

Karlberg, Kungl. Krigsakademiens och Kungl. Krigsskolans historia 1792—1936 av major Sigvard Ekstrand. Stockholm 1937. Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag.

Vad Karlberg betytt och betyder för skapandet av dugliga arméofficerare, det har väl alla, som tillhöra vårt lands försvarsväsen redan tidigare insett. Det är emellertid synnerligen välbehövt att få sin uppfattning på denna punkt bestyrkt genom vederhäftig litteratur. Till denna kan man utan tvekan räkna här ovan nämnda, nyss utgivna historia

Det förhållandet, att Karlberg under en lång följd av år, närmare bestämt 1792—1867, varit det enda undervisningsverket för flottans blivande officerare, har måhända av yngre generationer sjöofficerare ej tillräckligt beaktats. Det torde därför vara på sin plats att här ge några korta utdrag ur föreliggande arbete just i detta avseende.

Bestämmelserna till att sjökadetternas teoretiska utbildning förlades till Kongl. Krigsakademien vid dess startande 1792 voro många. Redan vid kadettskolan i Karlskrona, från början helt sjöbetonad, hade man, då goda erfarenheter från sjökadettutbildningen vunnits, inrättat även en armélinje. Vad var då naturligare än att sjökadetterna följde med till Karlberg, när där skulle upprättas en ny skola i stället för den år 1791 i Karlskrona nedbrunna. Den gemensamma undervisningen i de nedre klasserna medförde givetvis en välbehövlig besparing, vilket delvis kunde bli fallet även i den högre, där man läste gemensamt i vissa ämnen. Inbesparing av lärarkrafter och lokaler m. m. vanns således.

»Ett annat mera ideellt skäl var det kamratskap mellan lant- och sjöofficerare, som vid gemensam utbildning skulle vinnas. Förut hade i Sverige, senast under kriget 1788, en söndring framträtt mellan dessa krigsmaktens olika representanter, och troligt är att hertig Karl, som då förde befälet dels till sjöss, dels till lands, personligen haft tillfälle lära känna nackdelarna härav.»

»Den allmänna uppfattningen var, att söndringen ifråga minskades under akademiens tid.»

»En oavvislig fördel med systemet var, att det utan tidsförbruk tillät prövning av de blivande officerarnas anlag och lämplighet för sjömansyrket, genom att vederbörande yngling, innan han valde lant- eller sjölinjen, bereddes tillfälle att deltaga i en sjöexpedition.» Mot sammanslagningen framfördes emellertid också klander. Så skrev generalmajoren M. Björnstjerna år 1819, att ett av de större felet i Karlbergs organisation var att vilja på Mälarens lugna stränder bilda elever för rikets sjömakt.

Att man på 1860-talet, då frågan om åtskiljandet av samundervisningen blev aktuell, ej delade B:s farhågor, bevisas av att man förlade den första självständiga sjökrigsskolan till Vallingatan i Stockholm och sedermera år 1878 överflyttade till den nuvarande byggnaden, vilken väl knappast kan anses mera sjöbetonad än Karlbergs Slott.

För egen del hyser anmälarer den uppfattningen, vilken äventyras delat av andra, att en gemensam förläggning för sjö- och lantkadetter ur många synpunkter, särskilt kamratskapssynpunkten, vore att rekommendera.

Under akademiens första år indelades kadetterna för undervisningen i 5 klasser. 1.—3. klasserna för den elementära undervisningen samt 4.—5. klasserna såsom tillämpningsklasser, delade i lant- och sjölinje. Efter genomgången 5. klass tillhörde kadetten under ett halvt år den repeterande klassen, d. v. s. han förberedde sig för officersexamen. Utbildningens längd var alltså, eftersom var och en av klasserna 1—5 tog ett år, 5 1/2 år. Antagningsåldern var 11 å 13 år och vissa inträdesfordringar förefunnos. Under sommaren voro sjökadetterna i de båda högsta klasserna samt de kadetter i 3. klassen, vilka ämnade bliva sjöofficerare eller ville pröva sin fallenhet för sjömansyrket, borta från Karlberg på sjöexpedition. Därjämte övades sjökadetterna på höstarna i båttjänst på Karlbergssjön och sjömanövring och rekognosering i Ulvsunda-sjön och å dess stränder och holmar.

Med hänsyn till disciplin, ordning, förläggning och utrustning indelades kadettkåren i kompanier. Varje kompani bestod av kadetter ur samtliga klasser och indelades i två logement om två kompaniers ralskap. En av kompanicheferna var till år 1850 sjöofficer. På varje kompani fanns ett större eller mindre antal kompaniofficerer. Under akademiens första verksamhetsår uttogos här till vanligen sex till åtta numerära sjöofficerare, av kadetterna kallade »snokar», på grund av deras syssla att ständigt övervaka kadetterna.

Den här ovan skisserade organisationen bibehölls i stort sett under hela den tid, som krigsakademien varade.

I sjöexpeditionerna deltog som ovan nämnts 5. och 4. sjöklasserna samt en del av 3. klassen, benämnda tredje, andra och första avdelningen. Första avdelningen undervisades i exercis med segel, kanoner och handvapen, båtmanöver, tackling och sjömaning, bruket av logg, kompass och lod, rodrets skötande och skeppskännedom samt förtoningsteekning. Andra avdelningen repeterade första avdelningens kurs samt övades i användningen av reflexionsinstrument för höjdmätning, sjöjournalers förande, bestickräkning och besticksättning, grunderna för den nautiska astronomien och skeppsmanöver samt författade beskrivningar över besök å varv, fartyg etc. Tredje avdelningens kadetter voro instruktörer för de båda yngre avdelningarna i exercis, ökade sina färdigheter och kunskaper i navigation och observation, utförde målskjutning med kanoner, gevär och pistol samt förde under vakthavande officeren befälet över vakterna. Av fartygsmanövrer fick kadetten i denna avdelning utföra 25 å 30 stycken såsom vändningar, ankring etc. I andra avdelningen hade han medhunnit 12 sådana manövrer.

Sjökadetten hade, när han lämnade akademien, varit c:a 9 månader till sjöss samt dessutom under närmare 3 månader haft praktiska öyningar i sjömilitära ämnen.

Under sjöexpeditionerna förekommo före 1840 i ganska stor utsträckning teoretiska studier, vilket dock visade sig olämpligt. Föreläsningar och lektioner passade icke samman med livet till sjöss och oftast voro de lokala förhållandena ombord olämpliga för sådan undervisning. Väder och vind samt tjänsten ombord verkade dessutom försvårande på studiernas planemässiga genomförande. Vinterhalvårets teoretiska studier i navigation, sjömanöver och nautisk astronomi blevo därför fr. o. m. 1840 ökade. Fr. o. m. 1848 ingick ångmaskinlära och ångfartygsmanöver i sjöofficersexamen vid akademien. För att giva kadetterna möjlighet till praktiskt inlärande härav förhrydes i många år ångslupen »Ägir» för övningar i farvattnen kring Karlberg.

Krigsakademien hade, då den år 1866 ombildades till krigsskola, gjort en vacker insats för höjandet av såväl den militära som den elementära bildningen och hade i sistnämnda avseende varit en förebild för landets läroverk. Man hade naturligtvis länge hyst en önskan att få förkoppla den elementära undervisningen från akademien och då denna undervisning vid landets läroverk nått den nivå, att man vid akademien kunde bygga på densamma vid den militära undervisningen, var tiden inne att göra en radikal omorganisation. Så uppstod år 1866 Kungl. Krigsskolan, som byggde på avlagd mogenhetsexamen eller flyttning till 7. klassen på reallinjen och för lantkadetter omfattade en utbildningstid av 2 1/2 år. Till en början fanns där även en sjölinje men snart nog ansåg man sig nödsakad göra

skilsmässa. Skälet härtill var ej brister i sjökadetternas utbildning under akademitiden utan svårigheten att inordna sjöofficersutbildningen i den så avsevärt förkortade undervisningen vid Karlberg. Man ansåg, att sjökadetten måste börja sin bana vid unga år för att bli sjöman, och därav betingad åldersskillnad skulle på många sätt verka störande för utbildning, ordning och kamratskap vid en gemensam skola.

Sjökrigsskolans första organisation påminner helt naturligt i mycket om krigsakademiens och förblev i stort sett gällande till 1912, då den nuvarande organisationen, byggd på studentexamen, blev stadfäst. Skälen till sistnämnda övergång höra emellertid ej till ämnet för denna anmälan.

För den, som vill skaffa sig en närmare inblick i Karlbergs slottshistoria, erbjuder bokens avdelning »Karlberg genom tiderna» ett intressant studium.

I avdelningen »Kadetten genom tiderna» lämnas en redogörelse för klädsel, utmärkelsetecken, disciplin och pennalism. Disciplinen var tydligen under långa perioder allt annat än god. Härtill bidrog säkerligen dels dåtidens ganska råa anda, dels att kadetten under akademiens tid ej stod under krigslagarna, varigenom möjligheten till korrigerande bestraffningar var ytterst begränsad. Guvernören Lefrén ansåg sig hava förbättrat den råa andan »genom hederskänslans införande och underhållande, vilket givit ett säkrare band mot dåligt uppförande än tvångsbandet». Han eftersträvade förståndets och hjärtats odling och ville »ersätta korporalismen med paternism». Disciplinen torde nog hava förbättrats men gav dock stundom guvernören anledning till allvarliga bekymmer, vilket författaren belyser med flera drastiska exempel.

Beträffande pennalismen säger författaren inledningsvis: »Vid akademien med dess avsevärda åldersskillnad eleverna emellan och internatförläggning ingick kamratuppföstran helt naturligt i skolans stemet. — — — — —» De nykomna kadetterna undervisades och uppföstrades av de äldre, vilka det ålåg att handleda de yngre med icke att straffa deras förseelser.» — — — — — »Kamratuppföstran bidrog att skapa en stark käranda, som utåt hävdade kadettuniformens anseende. De nykomna gossarna, som kanske icke varit utom hemets väggar, hade mycket att lära av såväl gott som ont, innan de kunde reda sig på egen hand. Under krigsskolans tid, då kadetten på kamratuppföstran ersatts av kamratskapets slipning av karaktären. Om skäl finnes att anse kamratuppföstran vara av godo, kanske näst värdig vid ett läroverk av akademiens typ, så har dess utartning till förtryck och översitteri mot de yngre däremot i alla tider ansetts vara av ondo. Denna företeelse — pennalismen — som vid akademien

och även krigsskolan gjort sig illa beryktad, har alltid betraktats som ett av de svåraste brotten mot ordning och disciplin. Detta på grund av dels dess rättskränkande innebörd, dels att den vid mångfaldiga tillfällen förbjudits, och dess utövande alltså innebar brott mot ord. Trots alla försök att utrota ofoghet har det dock levat kvar och blir ännu i vår tid emellanåt föremål för en upprörd allmänhets intresse.» — — — — — »Den tradition, som är bunden vid pennalismen å Karlberg, torde i viss omfattning för ynglingasinnets hava dolt dess fega grundkaraktär. Önskan att vedergälla lidna oförrätter, som är mänsklig och för pojkar t. o. m. naturlig, var en drivfjäder till pennalismens utövande. Genom omöjligheten att omedelbart giva igen uppstod kätningar, som sedan utlöstes över oskyldiga, som i sin tur fingo samma inställning i arv efter sina företrädare. Äldre kamraters förtryck av yngre kan ju vid en militär internatskola lättare uppstå än vid varje civil skola genom den befälsställning, de äldre mer eller mindre officiellt intaga gentemot de yngre. Pedagogen och guvernören Lefrén ansåg att en viss nötning kamraterna emellan ej skadade utan istället förstörde många frön till framtida karaktärslyten. Befällets täta inblandning i kadetternas trötter trodde han skulle medföra »svalleraktighet och förtal.»

I de här ovan citerade synpunkterna på kamratuppföstran och pennalism kan man oförbehållsamt instämma. Att en rätt bedriven kamratuppföstran är av godo och bör uppmuntras, är lika naturligt som att man bör reagera mot och försöka förhindra avarten pennalism. Frågan har ju varit aktuell även vid sjökrigsskolan.

Kamratuppföstran har som ovan nämnts bl. a. som mål inympandet av en god käranda. Denna får dock ej drivas så långt att man för kärans anseende underlåter att befordra till straff sådana förseelser, som hava sin grund i allvarliga karaktärsfel.

I avdelningen »Livet på Karlberg i helg och söcken» får man slutligen en trevlig inblick i kadetternas tillvaro sådan den varit och som den är.

På samma gång som man fått ett intryck av att föreliggande historia över Karlberg är saklig och vederhäftig bibringas man osökt den omfattningen, att författaren gripit till pennan av kärlek och tacksamhet till den institution, som givit honom och tusenden andra officerare den grundläggande militära utbildningen.

Till sist må nämnas, att boken har en synnerligen gedigen utstyrelse och att dess värde förhöjes genom ett mycket stort antal illustrationer bl. a. efter teckningar av f. d. kadetten vid Karlberg, sedermera amiralen Jacob Hägg.

J. Stefenson.

